

UiT Norges arktiske universitet

Institutt for lærerutdanning og pedagogikk

PPT og systemrettet arbeid for å redusere skolefravær

Renee Beate Simonsen

Masteroppgave i spesialpedagogikk - PED 3901

Mai 2022

Innhold

1.0 Innledning.....	1
1.1 Tema og aktualitet.....	1
1.2 Bakgrunn for valg av tema og formål	2
1.3 Problemstilling og forskerspørsmål	3
1.4 Avgrensing og begrepsavklaringer.....	3
1.4.1 Skolefravær	3
1.4.2 Systemrettet arbeid.....	4
1.4.3 PP- rådgiver.....	4
1.5 Oppgavens struktur	5
2.0 Offentlig rammeverk og forskningsgrunnlag	6
2.1 Offentlig rammeverk	6
2.1.1 Mandatet og arbeidsområdet til PPT.....	6
2.2.2 Tidlig innsats og forebygging	8
2.2.3 Rett og plikt til opplæring	8
2.2.4 Samarbeid mellom skole- hjem og tverrfaglig samarbeid	9
2.2 Forskningsgrunnlag om skolefravær.....	10
2.2.1 Konsekvenser av skolefravær.....	10
2.2.2 Begreper og årsaker knyttet til skolefravær	11
2.2.3 Forskning om forebygging og tidlig intervensjon.....	12
2.2.3.1 Response to Intervention.....	13
2.2.4 Kompetanse om tiltak.....	15
2.2.4.1 Forebyggende tiltak.....	16
2.2.4.2 Målrettede tiltak	17
2.2.4.3.Tiltak ved komplekse og sammenfattede vansker.....	19
2.2.5 Samarbeid ved skolefravær	20

2.2.5.1 Skole- hjem samarbeid	20
2.2.5.2 Barnets beste og elevens stemme	21
2.2.5.3 Samarbeid med støtteapparat	21
2.2.5.4 Fraværsteam eller nærværsteam	22
3.0 Metode.....	23
3.1 Forskningsdesign.....	23
3.2 Kvalitativ metode	24
3.3 Vitenskapsteoretisk forankring	25
3.4 Før datainnsamling	27
3.4.1. Det kvalitative forskningsintervju og utvalg.....	28
3.4.2 Informasjonsskriv og Intervjuguide	29
3.5 Datainnsamling.....	30
3.6 Etter datainnsamling.....	30
3.6.1. Transkribering	31
3.6.2. Tematisk analyse	31
3.7 Oppgavens kvalitet og etiske betraktninger	32
3.7.1. Reliabilitet	32
3.7.2. Validitet.....	33
3.7.3. Overførbarhet	34
3.7.4. Etiske betraktninger.....	35
4.0 Presentasjon av funn.....	36
4.1 Forebygging og tidlig innsats	36
4.1.1. Kommunal satsing og felles rammeverk	37
4.1.2. Organisering av systemrettet arbeid og samarbeid med skolen	38
4.1.3. Avdekking og mulighet til å komme tidlig inn	40
4.1.4. Oppsummering forebygging og tidlig innsats	41

4.2	Kompetanse og tiltak.....	41
4.2.1	Skolens kompetanse og skolen som system	42
4.2.2	Læringsmiljø	43
4.2.3	Kartlegging.....	44
4.2.4	Oppsummering kompetanse og tiltak.....	45
4.3	Samarbeid.....	45
4.3.1	Elevens stemme.....	45
4.3.2	Samarbeidet med de foresatte	46
4.3.3	Tverrfaglig samarbeid	47
4.3.5	Oppsummering samarbeid.....	48
5.0	Drøfting	48
5.1	Forebygging og tidlig innsats.....	48
5.1.1.	Systemrettet arbeid og forebygging	50
5.1.2.	Koordinering av oppgaver.....	52
5.2	Kompetanse og tiltak.....	54
5.2.1.	Læringsmiljø og relasjoner.....	54
5.2.2.	Kartlegging.....	56
5.3	Samarbeid.....	57
5.3.1.	Samarbeid med eleven	58
5.3.2	Samarbeidet med de foresatte	58
5.3.3	Tverrfaglig samarbeid	60
6.0	Oppsummering og avsluttende kommentarer	61
6.1	Hovedfunn.....	61
6.2	Videre forskning.....	64
	Figurliste.....	65
	Referanseliste	66

Vedlegg 1	72
Vil du delta i forskningsprosjektet	72
Vedlegg 2	74
Intervjuguide	74
Vedlegg 3	76

Forord

Etter to år med spennende studier ser jeg frem til å avslutte dette masterprosjektet. Veien hit har vært interessant, lærerik og krevende. Flere fortjener takk for hjelp og støtte underveis.

Årene med studier har gitt ny kunnskap gjennom forelesning, litteratur og samarbeid med medstudenter. Det har vært veldig hyggelig å bli kjent med andre engasjerte pedagoger.

Takk til informantene! Uten deres lærerike erfaringer og refleksjoner hadde det ikke blitt noen oppgave. Deres bidrag har gjort det spennende å jobbe med oppgaven, og lært meg mye jeg tar med meg videre i egen praksis.

En stor takk til veileder Trond Lekang, for mange gode innspill og tips til innfallsvinkler på forskningsprosjektet. Det har vært til stor støtte på veien, og viktig for å komme i mål med ferdig prosjekt.

Det har vært mange samlinger, sene kvelder og helger som er brukt til studier og oppgaver. Til familie og venner, en stor takk for tålmodighet, hjelp, støtte og oppmuntring. Nå skal tiden brukes på å være mer sammen med dere.

Narvik, 01.05.22

Renee Beate Simonsen

Sammendrag

Denne masteroppgaven er et forskningsprosjekt som har til hensikt å få kunnskap om systematisk arbeid med mål om å forebygge og redusere skolefravær på ungdomstrinnet. Langvarig og omfattende skolefravær kan føre til alvorlige konsekvenser for elevene og deres fremtid, og på sikt gi store samfunnsmessige kostnader.

PPT er en viktig del av støtteapparatet som skal bistå skolene i arbeidet med å legge til rette opplæringen for elever. PP- tjenesten har både system og individrettete arbeidsoppgaver, og er en viktig samarbeidspartner som bistår skolene i arbeidet med å legge til rette opplæringen for elever. Temaet for studien blir derfor å finne frem til hva PP- rådgivere vektlegger som viktig i det systemrettede arbeidet med å forbedre praksis for å redusere skolefravær.

Jeg har valgt et kvalitativt forskningsdesign og ønsker å intervju PPT- rådgivere. Ved å finne frem til hva de vektla innen tidlig innsats og forebygging, kompetanse om tiltak og samarbeid med var målet å produsere kunnskap som kan bidra til å redusere utfordringer med fravær.

Problemstillingen er: Hva vektlegger PPT- rådgivere i det systemrettede arbeidet på ungdomstrinnet for å redusere skolefravær?

Hovedfunnene indikerer at skolefravær er et prioritert område i PP- tjenesten. Det synes å foregå utviklingsarbeid i tjenestene, i tråd med føringer og intensjoner om en tjeneste som er en viktig del av laget rundt barna. Systemrettet arbeid med forebygging og tidlig innsats blir vektlagt på bakgrunn av et felles rammeverk utarbeidet i kommunen. For å få et godt systemrettet arbeid i skolene synes det viktig å veilede skolene i bruk av rammeverket, og avklare forventninger, roller og ansvar mellom instansene. Skolene som system bør samarbeide om å skape gode læringsmiljø med fokus på trygghet, gode relasjoner og god tilpasset opplæring. Skoler bør ha kompetanse om skolefravær og ulike begreper og årsaker. Føringer og avdekking av utfordringer med fravær var sentralt. I tillegg er en grundig kartlegging viktig, og den bør involvere skole, elev og foresatte. Samarbeid med eleven og de foresatte synes å være av avgjørende betydning for å lykkes med å få eleven på skolen.

1.0 Innledning

Skolen anses som en viktig samfunnsinstitusjon, og en omfattende del av livet til barn og unge i Norge. Hvordan skolen fungerer som en viktig arena for barn og unges oppvekst er derfor av stor betydning for det enkelte barn og for samfunnet (Haug, 2021). Tilstedeværelse på skolen anses som en viktig forutsetning for å få opplæring, og det er derfor en utfordring at det i ungdomsskolen er flere elever som har høyt fravær og mister opplæring (Hesselberg & von Tetzchner, 2016, s. 287). Ifølge Havik (2018) rapporterer skoler og Pedagogisk-Psykologisk Tjeneste (heretter PPT) om økt skolefravær blant ungdom, og temaet synes å være komplekst og omfattende. Problematikken rundt fravær fra grunnskolen anses som bekymringsfull og blir sett alvorlig på (Meld. St.6 (2019-2020)). Kunnskapsdepartementet har de siste årene publisert tall for fravær på 10. trinn, og de viser et høyt fravær før koronapandemien og endring av helserelatert fravær (Utdanningsdirektoratet, 2021).

1.1 Tema og aktualitet

Langvarig og omfattende skolefravær kan få store konsekvenser for samfunnet og for eleven og familien. Fra et samfunnsfaglig perspektiv anses ofte barn og unge som samfunnets viktigste ressurs, og elever som ikke er til stede på skolen kan på sikt bli en alvorlig kostnad for samfunnet (Havik, 2018). For det enkelte barn betyr skolen mye for faglig og sosial utvikling, og elevenes utbytte av skole kan få konsekvenser for fremtiden (Haug, 2021). Fravær synes å gi en økt risiko for at elever ikke fullfører videregående skole (Statistisk sentralbyrå, 2018). Studier viser at utdanning lønner seg for fremtidige livsvilkår, og at utbytte fra grunnskolen viser en direkte sammenheng med fullføring av videregående skole og senere arbeidsliv (Markussen, Daus & Hovedhaugen, 2020).

Ifølge opplæringsloven (Lovdata, 1998, §2-1) er det for samfunnet og for det enkelte barnet en rett og en plikt til opplæring. Ambisjonene for den norske skolen er formulert i lover, læreplanverk, forskrifter og andre nasjonale styringsdokumenter. Skolen skal være en inkluderende skole, der alle barn og unge skal få tilpasset opplæring etter egne evner og forutsetninger (Lovdata, 1998, §1-3). Opplæringsloven slår i tillegg fast at alle elever har rett til et trygt og godt skolemiljø som fremmer helse, trivsel og læring (Lovdata, 1998, §9A-2). Til tross for ambisjonene om en inkluderende og trygg skole viser praksis og forskning at omfanget med elever som av ulike årsaker strever i norsk skole er stort (Nordahl et al., 2018).

Opplæringsloven forplikter de foresatte og skolene til å følge opp elevenes fravær, men fraværstallene tyder på at dette varierer fra skole til skole (Meld. St.6 (2019-2020)).

Kommunene har ansvaret for at barn som bor i kommunen får retten til grunnskoleopplæring oppfylt, og Regjeringen uttrykker en forventning om at skoler fanger og følger opp elever med høyt fravær. Den ønsker å forsterke dette med et forslag om å innføre en tydeligere oppfølgingsplikt for skolene (Meld. St.6 (2019-2020, s. 36)). Dette er noe som fremheves i utredningen til ny opplæringslov ved at utvalget foreslår å lovfeste en plikt for kommunene til å følge opp elever som har høyt fravær fra opplæringen (NOU 2019:23, s. 225).

Det har i løpet av de siste årene blitt forsket en del på skolefravær internasjonalt og i Norge, og problematikken anses som sammensatt og innebærer forskning fra flere ulike områder (Utdanningsdirektoratet, 2020b). Havik (2018) påpeker at det er ulike begreper og definisjoner i bruk om skolefravær, og det anses som vanskelig å få en god oversikt over utfordringer. Det anses å være et behov for å forbedre praksis i skoler og støtteapparatet for å forebygge skolefravær og følge opp elevers fravær på en systematisk måte med gode tiltak (Havik, 2018).

Når tiltak skal utarbeides kan nøkkelen til å lykkes ligge hos de som er mest berørt og Barneombudet (2014) påpeker at det er viktig at barnets stemme blir hørt. Barnekonvensjonen uttrykker en viktig rettighet som slår fast at barn skal ha rett til å uttrykke sin mening (Forente nasjoner, 1989, artikkel 12). Studier viser at foresatte uttrykker at samarbeidet med skole og andre instanser har vært vanskelig, og de opplever at fagfolk mangler kompetanse (Amundsen & Møller, 2020). Dette er erfaringer som samsvarer med hvordan skoler og lærere kan oppleve problematikken. Skoleledelse og lærere uttrykker et sterkt behov for mer kunnskap og kompetanse om skolefravær, og de støtter opp om de foresattes syn på at hjelpeapparatet kan svikte (Amundsen, et al., 2019).

1.2 Bakgrunn for valg av tema og formål

Samfunnsmessig og forskningsmessig relevans synliggjør et behov for mer forskning, om hvordan en kan forbedre systemene for å forebygge og redusere skolefravær, samt hvordan samarbeidet rundt elever som strever kan forbedres. Med bakgrunn i dette blir formålet med studien å få mer kunnskap om systematisk arbeid med mål om å redusere skolefravær. PPT er en viktig del av støtteapparatet som skal bistå skolene i arbeidet med å legge til rette

opplæringen for elever med særlige behov (Lovdata, 1998, §5-6). Temaet for studien blir derfor å finne frem til hva PP- rådgivere vektlegger som viktig i dette arbeidet og som viktig for å forbedre praksis.

1.3 Problemstilling og forskerspørsmål

Masteroppgaven vil ta for seg offentlig rammeverk og forskningsgrunnlag om skolefravær, og i lys av dette undersøke hva PP- rådgivere vektlegger i arbeidet med å bistå skolene med å redusere skolefravær. Ved å finne frem til hva de vektlegger innen tidlig innsats og forebygging, kompetanse om tiltak og samarbeid har masterprosjektet til hensikt å produsere kunnskap som kan bidra til å forbedre den systematiske praksisen.

Problemstillingen er: *Hva vektlegger PP- rådgivere i det systemrettede arbeidet på ungdomstrinnet for å redusere skolefravær?*

For å belyse og utdype problemstillingen vil oppgaven ha fokus på tre forskerspørsmål:

Forskerspørsmål 1: Hvordan vektlegger PP - rådgivere forebygging og tidlig innsats for å redusere fravær, gjennom systemrettet arbeid i skolene?

Forskerspørsmål 2: Hvordan vektlegger PP- rådgivere betydningen av kompetanse ved gjennomføring av systemrettede tiltak for å redusere skolefravær?

Forskerspørsmål 3: Hvordan vektlegger PP - rådgivere samarbeidet med elev, foresatte og andre instanser ved skolefravær?

1.4 Avgrensing og begrepsavklaringer

Oppgaven tar utgangspunkt i skolefravær på ungdomstrinnet. Oppgaven er avgrenset til å undersøke perspektivet til PP- rådgivere. For at oppgaven ikke skal bli for omfattende innebærer avgrensingen at skoler, lærere, foresatte og elever ikke har fått gi sine refleksjoner rundt fenomenet.

1.4.1 Skolefravær

Oppgaven tar utgangspunkt i begrepet skolefravær, som ikke er et entydig begrep. Det innebærer ulike definisjoner som blant annet gyldig, ugyldig, skolevegring, skulk, drop- out, foreldremotivert fravær og skoleekskludering (Havik 2021). De ulike begrepene har styrker

og svakheter som gir konsekvenser for forståelsen og viser kompleksiteten i dette temaet (Havik, 2018). I forskningsgrunnlaget som skal belyse problemstillingen er det brukt ulike begreper som brukes innenfor forskningsfeltet, for eksempel skolevegring. Dette er et begrep som i stor grad retter fokus mot enkelteleven, og som kan gi føringer for håndteringen. I denne oppgaven vil de ulike begrepene bli omtalt som skolefravær, dersom noe annet ikke benevnes. Årsaken er at oppgaven ønsker å benytte et bredt begrep som viser til at fraværet kan ha flere og sammensatte årsaker, som må kartlegges og løses av flere parter, skolen, fagpersoner, de foresatte og eleven (Simonsen, 2021).

1.4.2 Systemrettet arbeid

Systemrettet arbeid i PPT retter seg mot skoler og barnehager som organisasjoner, og anses som kompetanseutvikling og organisasjonsutvikling med tanke på å forbedre praksis og kvalitet (Hesselberg & von Tetzchner, 2016, s. 280). Gjennom systemrettet arbeid er det forventet at skoler skal arbeide mer kollektivt med de strukturelle systemene i organisasjonen, noe som innebærer endring av komplekse prosesser som forståelser, læring, vaner og rutiner (Midthassel et al., 2011, s. 13). Ifølge Hesselberg & von Tetzchner (2016) kan systemrettet arbeid føre til en bedre fungering i organisasjonen ved å forbedre samordningen og ressursutnyttelsen.

I denne oppgaven blir systemrettet arbeid definert som kompetanseutvikling og organisasjonsutvikling med tanke på å forbedre praksis og kvalitet. Dette innebærer et perspektiv som ser systemrettet arbeidet med skolefravær i tett sammenheng med det individrettede. Forebygging og tidlig innsats bør utføres både på system- og individnivå. Oppgaven har derfor ikke avgrenset problemstillingen til å bare gjelde elever med sakkyndig vurdering og spesialundervisning. Formålet med oppgaven er å finne ut hvordan systemrettet arbeid med fokus på skolefravær kan forbedre den helhetlige praksisen, noe som anses å ha relevans for det spesialpedagogiske fagområdet. Hesselberg & von Tetzchner (2016) påpeker at det doble mandatet til PPT innebærer å forsøke å forebygge og redusere vansker samt arbeide med vansker som har oppstått.

1.4.3 PP- rådgiver

Oppgaven er avgrenset til hva PP- rådgivere vektlegger i det systemrettede arbeidet med å hjelpe skolene med å redusere skolefravær. En PP- rådgiver er ansatt i den pedagogisk-

psykologiske tjenesten i kommuner eller fylkeskommuner. PP- tjenesten er en lovpålagt tjeneste og mandatet styres av Opplæringsloven §5-6 og Barnehageloven§33). PP- tjenestene varierer i størrelse og form, og det er ulik organisering for hvordan de er forvalter de lovpålagte oppgavene, men de er en sentral tjeneste i støttesystemet til skoler (Nordahl et al., 2018). Pedagogisk- psykologisk kompetanse er en flerfaglig kompetanse, og det brukes ulike stillingsbetegnelser i tjenesten. Det er ingen forskrifter for hvordan utdanning stillingsbetegnelsen PP- rådgiver innebærer, men stort sett er det fagpersoner med ulik profesjonsutdanning, hovedfag eller mastergrad i for eksempel psykologi, pedagogikk, eller spesialpedagogikk (Hesselberg & von Tetzchner, (2016).

1.5 Oppgavens struktur

Denne oppgaven består av 6 deler: innledning, offentlig rammeverk og forskningsgrunnlag, metode, funn, drøfting og oppsummering.

Innledningsvis i del 1 gjøres det kort rede for tema og aktualitet samt bakgrunn og formål. Problemstilling og forskerspørsmål blir presentert, samt avgrensning og struktur på oppgaven.

I del 2 blir det redegjort for offentlig rammeverk og forskningsgrunnlag som anses relevant for å belyse problemstillingen.

I del 3 om metode begrunner jeg valg av forskningsdesign, den metodiske tilnærmingen og ulike aspekter ved empirien. For å belyse problemstillingen på best mulig måte ble det valgt en kvalitativ datainnsamling. Arbeidsprosessen blir presentert fra gjennomføring av intervjuene, til transkribering og arbeidet med tematisk analyse. Kapitlet avsluttes med å redegjøre for kvaliteten i henhold til begrepene reliabilitet, validitet og etiske overveielser.

I kapittel 4 presenteres funn og sitat fra empirien som intervjupersonene har bidratt med. Empirien er sortert tematisk i 3 deler i henhold til forskningsspørsmålene, og presenterer det som informantene vektlegger innenfor forebygging og tidlig innsats, kompetanse og tiltak samt samarbeid.

I kapittel 5 diskuteres funnene i studien i lys av tidligere presentert kunnskapsgrunnlag, for å belyse forskerspørsmålene og besvare oppgavens problemstilling.

I kapittel 6 oppsummeres resultatet og til slutt redegjøres det kort for studiets relevans for praksisfeltet og veien videre for ny forskning.

2.0 Offentlig rammeverk og forskningsgrunnlag

I dette kapitlet vil det innledningsvis redegjøres for offentlige rammeverk som mandatet og arbeidsområdet til PPT og føringer i form av plikt og rett til opplæring, tidlig innsats og skole-hjem samarbeid. Deretter presenteres forskningslitteratur som er relevant for å belyse ulike aspekter ved problemstillingen og forskerspørsmålene.

2.1 Offentlig rammeverk

For å kunne belyse problemstillingen i oppgaven på en god måte synes det nødvendig å redegjøre for noen sentrale føringer for mandatet og arbeidsområdet til PPT, retten og plikten til grunnskoleopplæring, tidlig innsats og forebygging samt samarbeid mellom skole- hjem og tverrfaglige instanser.

2.1.1 Mandatet og arbeidsområdet til PPT

Alle kommuner og fylkeskommuner skal ha en PP- tjeneste, det er en lovpålagt tjeneste og mandatet styres av Opplæringsloven §5-6 og Barnehageloven §33 (Lovdata, 1998, §5-6, Lovdata, 2005, § 33). PPT har både system og individrettede arbeidsoppgaver, og det er viktig at oppgavene sees i sammenheng (Utdanningsdirektoratet, 2017a).

Arbeidsområdet til PPT har vært i endring fra et tradisjonelt individrettet fokus, til å i større grad vektlegge systemarbeid for å forebygge at unødvendige vansker oppstår samt møte barn med ulike behov på en bedre måte (Hesselberg & Tetzchner, 2016, s. 33). Dette omtales ofte som det todelte eller doble mandatet til PPT, og nasjonale myndigheter har gjennom føringer over flere år uttrykt at de har en forventning om at PPT skal dreie virksomheten mot mer systemrettet arbeid (Lekang & Moen, 2021). Systemrettet arbeid har over tid blitt vektlagt gjennom flere offentlige føringer, som i en NOU i 2003 (NOU. 2003: 16) og i stortingsmeldingen Kultur for læring (St.meld. 30 (2003-2004) og ved at det ble innført ny læreplan Kunnskapsløftet i 2006 (Holst- Jæger, 2018, s. 182). Med Kunnskapsløftet ble prinsippet om tilpasset opplæring fremhevet, og en bred forståelse av dette synes å ha økt behovet for PP- tjenestens systemarbeid. Det har bidratt til et ønske om å styrke kompetansen til de ansatte på systemrettet arbeid, og kompetanseløftet Strategi for etter- og

videreutdanning (heretter SEVU PPT) ble gjennomført i perioden 2013- 2018 (Holst- Jæger, 2018). Satsingen på videreutdanning ble et resultat av lovendringen i mandatet til PPT på slutten av nittitallet, og offentlige føringer har etter dette ønsket mer systemrettet arbeid og særlig understreket behovet for å arbeide forebyggende (Utdanningsdirektoratet, 2017b).

Det individrettede arbeidet til PP- tjenesten anses som at de skal hjelpe elever med behov for særskilt tilrettelegging slik at de får et inkluderende, likeverdig og tilpasset tilbud, og ved behov utarbeide sakkyndige vurderinger. PP- tjenesten skal i tillegg hjelpe barnehager og skoler med kompetanse og organisasjonsutvikling og samarbeide om tidlig innsats og forebygging ofte omtalt som systemrettet arbeid. (Utdanningsdirektoratet, 2017a).

I flere offentlige meldinger kommer systemperspektivet til syne ved at PP- tjenesten beskrives som en medvirkende ressurs og samtalepartner for utvikling av skolens samlede oppvekst og læringsmiljø (Meld. St.18, 2010- 2011, Meld. St.6, 2019-2020). Dette anses å henge sammen med at myndighetene over flere år har ønsket økt oppmerksomhet mot systemer og forebygging, gjennom å bedre kvaliteten på den ordinære undervisningen, ved å tilpasse den bedre til mangfoldet av elever (Lekang & Moen, 2021). PP- tjenesten blir i offentlige føringer omtalt som en viktig del av laget rundt barna, som skal bidra til at elevene får den hjelpen de trenger (Meld. St.6 (2019-2020, s. 55). Det påpekes videre at det forebyggende arbeidet og arbeidet med sakkyndige vurderinger ikke er to motsetninger, men at disse arbeidsoppgavene er gjensidig avhengige og forsterker samt påvirker hverandre. Et tiltak som hjelper en elev kan heve kvaliteten for de andre elevene og motsatt, noe som kan føre til at flere får tidligere hjelp (Meld. St.6 (2019-2020, s. 56). For at PP- tjenesten skal være tilgjengelig og bidra med det forebyggende arbeidet i skoler anses det som viktig at kompetansen blir etterspurt av skoler og lærere, samt at PP- tjenesten aktivt tilbyr sine tjenester (Meld. St.6 (2019-2020), s. 55). Ifølge Ek Holst – Jæger (2018) viser evalueringer at det synes nødvendig med kompetanseutvikling i PP- tjenesten, men at det trolig ikke er nok for å få til et effektivt systemrettet arbeid. Det synes å være behov for at skoler i tillegg må arbeide forpliktende med hvordan de kan bedre det systemrettede arbeidet i egen organisasjonen (Holst- Jæger, 2018, s. 182).

2.2.2 Tidlig innsats og forebygging

Ambisjonene for den norske skolen er formulert i det offentlige rammeverk gjennom lover, læreplanverk, forskrifter og andre nasjonale styringsdokumenter. I arbeidet med fravær anses forebygging og iverksetting av tidlige tiltak som svært viktig, for å unngå komplekse saker som vil kreve store ressurser (Utdanningsdirektoratet, 2020a). Skolen skal være inkluderende og tilpasset opplæring er et prinsipp som skal være førende for skolens virksomhet og pedagogisk praksis (Lekang & Moen, 2021). Lekang & Moen (2021) peker på at disse prinsippene kan være vanskelig å omforme til god praksis, noe som kommer til syne gjennom myndighetenes fremheving av tidlig innsats i flere styringsdokumenter, og sist i en egen stortingsmelding (Meld. St. 6 (2019-2020)).

I stortingsmeldingen fremheves det at tidlig innsats, inkludering og et godt tilpasset tilbud er bærende prinsipper i regjeringens arbeid med å forbedre utdanningssystemet for å gi muligheter for alle (Meld. St. 6 (2019-2020), s. 8). Meldingen peker særlig på utfordringene som ekspertgruppen og Nordahl- rapporten påpekte om at mange barn strever i den norske skolen, og kan oppleve at de ikke har det trygt og godt og at hjelpen kommer sent (Nordahl et al., 2018, Meld. St. 6 (2019-2020)). For å bøte på dette anses det som viktig med tidlig innsats som kan forstås som forebygging i det ordinære tilbudet i skolen, eller som tidlig innsats mot enkeltindividet ved å tidlig avdekke en vanske og iverksette tiltak før vanskene blir større (Lekang & Moen, 2021).

En forutsetning for å få til god inkludering, trivsel og utbytte av opplæringen, er at elevene er til stede på skolen så mye som mulig (Meld. St. 6 (2019-2020)). I Meld. St. 6 (2019- 2020) vises det til at det kan være ulike årsaker til at elever i grunnskolen har et fravær fra skolen og at høyt fravær er bekymringsfullt og alvorlig. I Meld. St. 6 (2019- 2020) påpekes det at myndighetene forventer at skolene har gode registreringssystemer for fravær, og at de følger opp elever som har et høyt fravær i grunnskolen, ved å avdekke årsaker og gi sosial og faglig oppfølging.

2.2.3 Rett og plikt til opplæring

Det er et grunnleggende utgangspunkt i det norske samfunnet at alle barn har en rett og en plikt til opplæring (Jakhelln & Møller, 2019, s. 32). Jakhelln & Møller (2019) peker på at barn og unge har plikt til en grunnskoleopplæring og rett til en offentlig grunnskoleopplæring,

men plikten kan oppfylles ved privat grunnskole eller ved hjemmeundervisning (Lovdata, 1998, §2- 12, §2- 13, Jakhelln & Møller, 2019).

Med bakgrunn i at kommunen har ansvaret for at alle barn får oppfylt retten til grunnskoleopplæring, må skolene følge opp elever med mye fravær i samarbeid med de foresatte (Meld. St. 6 (2019-2020)). Det påpekes at opplæringsloven forplikter grunnskolene og de foresatte med hensyn til oppfølging av elevens fravær, og at det vil variere fra sak til sak i sammenheng med årsaken til fraværet. Regjeringen uttrykker at det er en forventning om at skoler må fange og følger opp elever med høyt fravær. Denne forventningen ønsker myndighetene å forsterke med et forslag om å innføre en tydeligere oppfølgingsplikt for skolene. (Meld. St.6 (2019-2020, s. 36). I utredningen til ny opplæringslov er dette fremhevet med et forslag om å lovfeste en plikt for kommunene til å følge opp elever som har høyt fravær fra opplæringen (NOU 2019:23, s. 225).

2.2.4 Samarbeid mellom skole- hjem og tverrfaglig samarbeid

Ifølge opplæringsloven skal opplæringen i norsk skole skje i samarbeid og forståelse med hjemmet, og skolen som den profesjonelle part skal sørge for et samarbeid med hjemmet (Lovdata, 1998, §1-1, § 13-3d). Dette betyr at skolen som profesjonell part skal sørge for at foresatte får informasjon og gis mulighet til å ha innflytelse på skolehverdagen til barna (Utdanningsdirektoratet, 2020c). Utdanningsdirektoratet (2020c) peker på at dersom en elev er spesielt sårbar, er det særlig viktig med et godt samarbeid mellom hjem og skole. Dette kan handle om å være opptatt av å lytte til de foresatte dersom de er kritiske (Utdanningsdirektoratet, 2020c). I Meld. St. 6 (2019- 2020) pekes det på at dersom elever har mye fravær må skolen følge dette opp i samarbeid med de foresatte, og at elever som har høyt fravær kan ha behov for hjelp fra andre instanser utenfor skolen. Det påpekes videre at et tverrfaglig samarbeid anses som viktig for å forebygge fravær. Godt tverrfaglig samarbeid beskrives i Meld. St. 6 (2019- 2020) som at de ansatte i ulike fagmiljøer må snakke godt sammen og se tilbudene i sammenheng, og at utgangspunktet for samarbeidet må være barnas behov.

2.2 Forskningsgrunnlag om skolefravær

Det har i løpet av de siste årene blitt forsket på skolefravær internasjonalt og i Norge, og med bakgrunn i at problematikken anses som sammensatt kan forskning fra flere ulike områder være relevant for denne oppgaven (Utdanningsdirektoratet, 2020b). Utvalget i oppgaven er begrenset med tanke på oppgavens omfang og valgt ut for å belyse problemstillingen på best mulig måte.

2.2.1 Konsekvenser av skolefravær

Skolefravær har fått økt oppmerksomhet de siste årene fordi skole betyr mye for faglig og sosial utvikling hos barn og unge (Havik, 2018). Skole er en viktig faktor i barns utvikling, hvor de lærer essensielle ferdigheter, slik at de kan fungere som samfunnsborgere (Pellegrini, 2007). Dersom elever ikke går på skolen kan det føre til alvorlige kortsiktige og langsiktige konsekvenser (Havik, et al., 2015). På kort sikt kan det forringe elevens skoleprestasjoner som kan gi en lav opplevelse av mestring, stress og sosial isolasjon, og fraværet kan medføre ringvirkninger som påvirker familien (Havik, 2018). På lang sikt kan skolefravær føre til frafall, manglende sosial fungering, problemer i arbeidsliv og helseproblemer (Havik, et al., 2015). Kearney (2008c) viser til at fravær fra skolen gir grunn til å være alvorlig bekymret for økt risiko for fysiske og psykiske vansker for individet, og bør dermed være et viktig tema for offentlig helsepolitikk og samfunnsøkonomi.

I Norge har det vært fokus på at frafall fra videregående opplæring er et stort problem, som gir økt risiko for dårligere levekår og helse gjennom hele livet (Hernes, 2010). Havik (2018) påpeker at tegn til frafall kan vises flere år i forveien, og at forebygging av frafall bør starte i grunnskolen. Langvarig skolefravær kan ha store konsekvenser for enkeltindividet og for samfunnet (Statistisk sentralbyrå, 2018; Markussen, Daus & Hovedhaugen, 2020). «Høyt fravær i grunnskolen følges av frafall i videregående» (Hernes, 2010, s.12). Det synes derfor som viktig å starte arbeidet med å motvirke frafall i videregående skole i grunnskoleopplæringen (Hernes, 2010). Konsekvenser av frafall kan være vanskeligheter med å få jobb noe som medfører at ungdom kan bli avhengig av trygdeordninger og stønader (Falch, Johannesen & Strøm, 2009). Frafall fra videregående opplæring og konsekvensene påfører samfunnet store kostnadstap per årskull (Hernes, 2010).

2.2.2 Begreper og årsaker knyttet til skolefravær

Skolefravær er en kompleks problematikk med ulike begreper og definisjoner som gjør det vanskelig å anslå omfanget, og i Norge mangler det en nasjonal rapportering (Havik, 2018, s. 42). Forekomsten synes å variere mellom ulike studier og land og Kearney (2008c) uttrykker at vanskeligheter med å definere skolefravær fører til problemer med å fastslå forekomsten. I Norge er skoler og PPT bekymret over at skolefravær ser ut til å være et økende problem, og elever som strever med å være på skolen er en heterogen gruppe hvor årsakene til fravær kan være sammensatte (Havik 2018).

Havik (2018) peker på at forskningen på skolefravær innebærer bruk av ulike definisjoner og begreper som har ulike styrker og svakheter som får betydning for forståelsen. Utbredelsen og alvorligheten knyttet til problematikken om skolefravær har medført at forskere fra ulike felt studerer fenomenet og dermed bruker ulike begreper innen sitt fagområde (Kearney, 2008a). Skolefravær betegnes med flere begrep som blant annet omfatter ugyldig eller gyldig, skolevegring, skolevegringsatferd, skulk, drop-out, skolefobi, foreldremotivert fravær og skoleekskludering (Havik, 2018). Heyne et.al (2019) peker på at begrepene brukes ulikt av fagfolk, og fører til ulik forståelse og håndtering av fravær. Ifølge Havik (2018) kan begrepene være verdiladete og føre til ulik aksept, sympati og håndtering av skolefraværet. Havik (2019) peker på at skulk er en type fravær, skolevegring en annen og disse kan ikke håndteres på samme måte. I tillegg fins det opprettholdende faktorer, som gjør bildet mer komplekst, som at elevene synes det er behagelig hjemme, de spiller dataspill eller synes det er mye stress på skolen (Havik, 2019). Bruken av ulike begreper har ført til lite sammenheng i forskningen om skolefravær, og gjort det vanskelig å finne frem til gode tiltak for å hjelpe elever som strever (Kearney, 2008a).

Mangelen på konsensus innen forskningen på skolefravær har medført stor frustrasjon og lite koordinerte fremgangsmåter for hvilke tiltak som bør iverksettes (Kearney & Graczyk, 2014). Dette støttes av andre forskere som uttrykker at store deler av forskningen som er gjennomført internasjonalt har hatt fokus på skolevegring, og det synes fortsatt å være vanskelig å få en konsensus om hvilke begreper som bør brukes (Pellegrini, 2007, Elliot & Place, 2019). De store linjene i debatten diskuterer om det er mulig å sette merkelapper som kan avgjøre hvordan eleven møtes av praksisfeltet, og påvirke hvilke tiltak som iverksettes (Elliot & Place, 2019). I den forbindelse peker Elliot & Place (2019) på at skolevegring kan oppfattes

som en diagnose, til tross for at den ikke er klassifisert som dette i det amerikanske diagnosesystemet Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders- 5, eller i diagnosemanualen til Verdens helseorganisasjon Classification of Diseases 10th edition (American Psychiatric Association, 2013, Verdens helseorganisasjon, 2019).

Pellegrini (2007) bruker begrepet alvorlig skolefravær, med den begrunnelsen at flere merkelapper har gitt et for stort inntrykk av at fraværet skyldes årsaker hos enkelteleven, og dermed sett bort fra andre årsaker som skolemiljø. Kearney (2008b) peker på at det er vanskelig å holde oversikt over alle begrepene, og bruker samlebegrepet skolevegringsatferd. Elliot & Place (2019) peker på at frustrasjonen over ulike begreper samt mangel på kunnskap om tiltak er noe som fører til at fagområdet fortsatt strever med å komme fram til gode løsninger på problematikken. Pellegrini (2007) påpeker at mangel på felles begreper og språk har ført til hindringer i forståelsen av problematikken og påvirket hvordan fagfolk oppfatter eget ansvar og roller i arbeidet med skolefravær. Denne debatten om begreper anses fortsatt å være aktuell, den synes å påvirke praksisfeltet og kan gjøre det vanskelig å hjelpe (Elliot & Place 2019). Det synes viktig å finne frem til begreper som viser til den nøytrale atferden, for deretter å kartlegge og analysere situasjonen rundt eleven for å komme frem til årsaker (Pellegrini, 2007). Ifølge Kearney & Graczyk (2014) er det behov for å finne frem til et system i skoler som fremmer nærvær, og som fanger opp fravær og deretter finner frem til hvilke tiltak som bør iverksettes.

2.2.3 Forskning om forebygging og tidlig intervensjon

Skolefravær er et komplekst fagfelt, og det er derfor utfordrende å finne frem til hvilke tiltak som bør iverksettes (Kearney & Graczyk, 2014). Havik (2018) peker på at skoler bør ha kunnskap og handlingskompetanse for å kunne iverksette gode forebyggende tiltak før problemene blir store. Det anses derfor som viktig å forbedre praksis i skoler og støtteapparat om hvordan de kan følge opp elevens fravær systematisk for å forebygge samt sikre tidlig og riktig intervensjon (Havik, 2015).

Havik (2020) påpeker at de viktigste faktorene har vært mangel på gode systemer for å oppdage uheldig fraværsmønstre tidlig. Tid blir fremhevet som en viktig faktor, fordi det kan føre til en uheldig utvikling dersom hjelpen kommer for sent. Det er derfor viktig med gode fravær rutiner og prosedyrer på systemnivå som sikrer at fravær følges opp (Havik, 2018). De

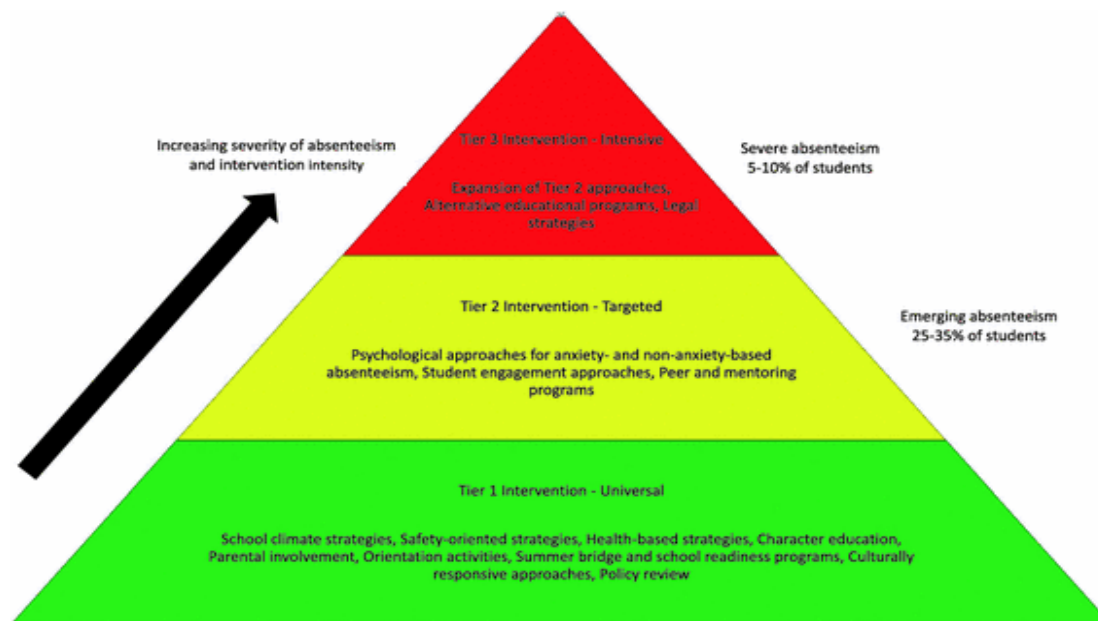
fleste tiltak blir iverksatt først når fraværet er blitt alvorlig og den unge er blitt helt borte fra skolen, til tross for at den unge over tid har vist ulike tegn på at det er vanskelig å komme på skolen (Ingul & Havik, 2021).

Ifølge Havik (2018) har flere kommuner og skoler utviklet handlingsplaner og prosedyrer mot skolefravær, men det er behov for å omsette disse i praksis, noe som anses som viktig arbeid for skolene og støtteapparatet. Dette støttes av internasjonal forskning som uttrykker det som viktig å finne frem til felles rammeverk som kan hjelpe skolene og støtteapparat med å få et økt fokus på forebygging og tidlig intervensjon (Kearney & Graczyk, 2014).

Handlingsplanene må implementeres i skolens organisasjon og i støtteapparatet, noe som utfordrer skolers kapasitet som motivasjon, verdier og kompetanse (Havik, 2018, s. 158). Havik (2015) peker på at systematisk arbeid over tid på organisasjonsnivå synes viktig, ledelse på kommunalt og skolenivå må arbeide med å øke kapasiteten, slik at kunnskap om skolefravær implementeres. Implementering vil handle om hvordan skoler og lærere klarer å omsette kunnskap til daglig utøvelse av praksis, slik at det reduserer fravær (Havik, 2015, s. 151). Kearney & Graczyk (2014) foreslår å ta i bruk en modell som heter Response to Intervention (heretter RtI) som et slikt rammeverk for arbeidet med skolefravær.

2.2.3.1 Response to Intervention

RtI (heretter oversatt til norsk som tiltakspyramiden) er en modell som gir en hierarkisk og systematisk oversikt over utfordringer i skoler, og den kan være et utgangspunkt for å jobbe systematisk med å fremme skolenærvær og forebygge skolefravær (Kearney & Graczyk, 2014). Modellen viser hvordan skoler kan arbeide systemrettet etter ulike nivå med passende evidensbaserte tiltak etter behovet på skolen, hos eleven eller familien. Nivåene er tredelt i universelle, målrettede og intensive intervensjoner for å motvirke problematisk eller alvorlig skolefravær (se figur 1).

Figur 1 Response to Intervention (Kearney & Graczyk, 2014, s. 5)

Nivå 1 viser til universelle inngrep for å fremme skolenærvær og dreier seg om tiltak som iverksettes for alle elever på hele skolen. Det kan for eksempel være arbeid og programmer som brukes for å bedre læringsmiljø, forhindre mobbing og krenkelser og bedre kommunikasjon skole- hjem m.m. På dette nivået vil det også være naturlig å rette fokus mot å iverksette systemer for å følge opp fravær samt kompetanseutvikling i personalet om problematikken rundt skolefravær (Kearney & Graczyk, 2014).

Nivå 2 beskriver målrettede intervensjoner rettet mot elever som viser økt risiko for å utvikle store fraværproblemer. Dette betyr å iverksette hjelp før eleven blir helt borte fra skolen, og innebærer tiltak som kartlegging og tilrettelegging for mest mulig nærvær samt tett oppfølging av hvordan tiltakene fungerer. På dette nivået synes det nødvendig med et tettere samarbeid mellom skole- hjem, og eventuelt støtteapparat som PPT, helsesykepleiere og BUP (Kearney & Graczyk, 2014).

Nivå 3 viser til tiltak rettet mot individer som har utviklet store og sammenfattede vansker, og som krever tett oppfølging og egnede tiltak. På dette nivået kan en finne noen av de samme tiltakene som på nivå 2, men med økt intensitet. I tillegg kan det dreie seg om tiltak som ivaretar opplæringen til eleven, fremmer involvering fra de foresatte og ivaretar sammensatte

vansker som eleven kan ha utviklet og som fører til et økt behov for hjelp fra spesialisttjenester. (Kearney & Graczyk, 2014).

Kearney & Graczyk (2014) påpeker at en slik modell kan være et godt utgangspunkt for implementering, fordi den understreker behovet for å arbeide forebyggende og systematisk for å avdekke og sikre tidlig intervensjon. Selv små mengder fravær kan knyttes til store vansker ifølge flere studier, og det anses derfor som viktig å ta tak i fraværproblemer raskt (Kearney & Graczyk, 2014). Ingul & Havik (2021) peker på at det er flere fordeler med å bruke en modell som tiltakspyramiden. Det gir store muligheter for å begrense antallet elever som utvikler vansker fordi det blir et stort fokus på forebygging. Ingul (et.al, 2019) peker på at skoler i tillegg bør ha et eget rammeverk for å følge med tegn og risiko ved mistanke om skolevegring, som består av ulike prosedyrer og tiltak. Ingul & Havik (2021) påpeker at forebygging og tidlig innsats er spesielt viktig for denne gruppen elever, fordi det i dag ikke fins mange forskningsbaserte tiltak som hjelper alle som har utviklet alvorlig og sammensatt skolevegring.

Andre forskere som (Elliot & Place, 2019) er mer kritisk til at en RtI-modell vil være hensiktsmessig å arbeide etter med skolefraværproblemer. De uttrykker at til tross for at det kan fungere teoretisk så kan det synes som om at det praktisk vil være større utfordringer. Elliot & Place (2019) påpeker at skolefravær berører flere fagpersoner fra ulike områder som skole, helse, psykologi og andre sosiale tjenester. Det kan bli svært utfordrende å finne frem til egnede intervensjoner, dersom det vil kreve hjelp fra ulike fagpersoner på bestemte tidspunkt (Elliot & Place, 2019). Samtidig viser Elliot & Place (2019) til at arbeidet for skoler og lærere til vanlig og hovedsakelig vil dreie seg om de nederste trinnene i modellen.

2.2.4 Kompetanse om tiltak

Ifølge Havik (2018) har skoler og støtteapparatet i form av ulike fagpersoner behov for mer kunnskap om skolefravær og kompetanse om tiltak. Foresatte opplever at det er for lite kunnskap i skole og støtteapparat, og at egnede og koordinerte tiltak blir iverksatt for sent (Havik et al., 2014). Amundsen& Møller (2020) peker på at foresatte i en norsk undersøkelse uttrykker at samarbeidet med skole og andre instanser har vært vanskelig, og de opplever at fagfolk mangler kompetanse. Foresatte uttrykker at skoler og fagfolk har lite kunnskaper om skolefravær og skolevegring, noe som kan føre til at de opplever å bli kasteballer i

støtteapparatet (Amundsen, 2019). Disse funnene samsvarer med funn gjort i en studie om skolens møte med elever som strever med skolevegring av Amundsen, et.al, (2020). Den peker på at skoleledere og lærere uttrykker at problematikken anses som kompleks og at ulike begreper innenfor området er utfordrende. Skoleledere og lærere uttrykker et stort behov for mer kunnskap og kompetanse om skolefravær, og uttrykker at skolevegring ikke var et tema i deres utdanning (Amundsen, et.al, 2020). Dette støttes av forskning fra andre land som viser til at det er behov for større kunnskap i skoler for å kunne sette inn forebyggende tiltak på ulike nivåer (Kearney, 2018).

2.2.4.1 Forebyggende tiltak

Havik (2018) viser til at forebyggende tiltak kan være enklest å få implementert i skoler og støtteapparat fordi det er noe som tjener alle elever. Slike tiltak vil nødvendigvis ikke kreve store ekstra ressurser, men økt bevissthet og kompetanse om hvordan arbeide for å forebygge omfattende vansker (Havik, 2018). Ifølge Kearney & Graczyk (2014) er forebyggende tiltak, universelle inngrep for alle elever som skal fremme nærvær på skolen og det kan være programmer for å bedre læringsmiljøet, forhindre mobbing, fremme folkehelse og bedre samarbeidet mellom skole- hjem.

Skolens rolle for utvikling av skolefravær har vært underprioritert i forskningen, og det synes som om mye av forskningen om skolevegring tidligere har vektlagt individuelle og familiære faktorer (Havik, 2018). I en studie gjennomført av Amundsen & Møller (2020) uttrykker lærere at elever som strever med å gå på skolen kan bli satt utenfor det sosiale fellesskapet. Til tross for kunnskapen om dette, så viser undersøkelsen til at lærerne uttrykker uklarheter om skolens ansvar for å legge til rette for økt trivsel og sosial inkludering, og vektlegger årsaker til skolefravær med egenskaper hos elever og deres foresatte (Amundsen, et.al, 2020). I løpet av de senere årene har det blitt satt et større fokus på skolens betydning for fravær, og det anses som viktig å være klar over at dersom faktorer i skolen oppleves vanskelig kan det gi stress, manglende motivasjon, helseplager og skolefravær (Havik, 2018).

Å arbeide forebyggende med verdier som inkludering, sikre et godt læringsmiljø med fokus på sosiale forhold og en forutsigbar opplæring med god lærerstøtte synes viktig (Havik, 2018). Et trygt og godt læringsmiljø med gode relasjoner mellom lærer og elev samt mellom elevene, er sentralt for å forebygge skolefravær (Havik, 2018). Dette støttes av Kearney (2008a) som uttrykker at i sammenheng med skolefravær er klimaet på skolen viktig, det bør

oppleves trygt og ha fokus på aksept og respekt. Havik (2018) påpeker at først og fremst er den enkelte lærer av stor betydning, og den viktigste ressursen i skolen, med tanke på å skape relasjoner til eleven. Skolen er en viktig sosial arena, og et godt forhold til medelever, samt gode venner er et viktig behov som ofte øker i ungdomsskolealderen, og det kan føre til alvorlige konsekvenser dersom ungdom blir ensomme, isolert eller opplever mobbing. Det synes som om det er stor sammenheng mellom det å ha blitt utsatt for mobbing og skolefravær (Havik, 2018).

I tillegg til å skape et godt læringsmiljø er det særlig viktig å lage forebyggende tiltak i form av gode systemer for å fange opp fravær (Havik, 2018). Det anses som viktig å følge med på hvor mye og hvorfor en elev ikke møter på skolen, fordi fravær kan være uheldig fra første dag (Havik 2020). Kearney (2008a) peker på at det er viktig å se på mer enn bare antall dager eleven er borte, fordi det nødvendigvis ikke viser til hva som er problematisk for eleven. Systematikk over fraværet kan gi oversikt over ulike mønstre som kan opptre som fravær fra bestemte dager, timer, aktiviteter og det bør lages en rutine for å gjennomgå elevenes fravær jevnlig for å se etter slike mønstre Havik (2018). Dersom det blir oppdaget mønstre i fraværet, bør dette undersøkes, kartlegges og følges raskt opp med en plan for tiltak (Havik, 2020).

Dersom skoler klarer å etablere gode systemer og rutiner for å følge med og følge opp fravær har de gode muligheter for å kunne arbeide mer proaktivt med elever som viser eventuelle tegn på problematisk fravær (Havik, 2020). Det synes viktig å identifisere vansker tidlig før fraværproblemet blir stort og eleven uteblir helt fra skolen, noe som er uheldig fordi det ofte er mer komplisert å hjelpe elever som har utviklet et omfattende stort skolefravær (Ingul & Havik, 2021).

2.2.4.2 Måletruede tiltak

Ifølge Kearney & Graczyk (2013) vil tidlig intervensjon og målrettede tiltak rette seg mot elever som viser tegn til å utvikle fraværproblemer før eleven blir helt borte fra skolen. Ifølge Havik (2018) kan årsakene til et fraværproblem være flere og gjerne komplekse, i tillegg til faktorer som kan opprettholde fraværet, og derfor må tiltakene som iverksettes være målrettet for den eleven det gjelder.

Ifølge Amundsen & Møller (2020) er det positivt at lærere som til tross for at de uttrykker at de mangler kompetanse på skolefravær, ser ut til å være klar over at det er viktig å sette inn

tiltak så tidlig som mulig for at vanskene ikke skal bli større. Lærerne beskriver erfaringer som tilsier at jo lengre en elev har vært hjemme, desto vanskeligere synes det å være å få den tilbake på skolen. De uttrykker et behov for å kunne frigjøre ressurser når det oppstår fraværproblemer som kan benyttes til å kartlegge og iverksette egnede tiltak. Amundsen & Møller (2020) peker på at det synes viktig at det avsettes ressurser til god kartlegging fordi lærere i studien ikke skiller mellom skulk og skolevegring.

Havik (2018) peker på at når det oppstår utfordringer med fravær synes det sentralt å foreta en grundig kartlegging, fordi årsakene til fraværet kan være mange og ulike. Skoler og støtteapparat bør å finne frem til gode måter å kartlegge på, enten ved bruk av ulike skjema eller intervju med elever, foreldre og skole. Det synes særlig viktig at eleven involveres i dette arbeidet og tiltak som skal iverksettes, for å finne frem til de tiltakene som vil gi best mulig resultat (Havik, 2018). Det synes viktig å finne frem til tiltak som tilrettelegger for et mest mulig nærvær på skolen, samt sikre at en evaluering av tiltakene følges tett opp (Kearney & Graczyk, 2014). Amundsen & Møller (2020) peker på betydningen av at en kartlegging inkluderer skolerelaterte faktorer, fordi det kan synes som om lærere kan vektlegge årsaker til fraværet i stor grad med egenskaper hos elevene og deres foresatte. Dette til tross for at de peker på at elever som strever med skolefravær ofte faller utenfor sosialt og at skolen ikke framstår trygg og inkluderende (Amundsen & Møller, 2020).

Etter det er gjennomført en grundig kartlegging synes det viktig å iverksette tiltak og en plan for oppfølging av disse (Havik, 2018). Det viktigste tiltaket er å arbeide for å sikre et stabilt oppmøte på skolen, fordi fravær ofte fører til mer fravær (Ingul & Havik, 2021). Andre tiltak på dette nivået kan være å forbedre den individuelle tilretteleggingen og tilpasningen av faglige og sosiale aktiviteter slik at en øker opplevelsen av mestring og får en trygg og forutsigbar skolehverdag. Dette må skje i god dialog med eleven og hjemmet, og være ønsket av eleven selv (Havik 2018). Amundsen & Møller (2020) viser til at det synes viktig at lærere får mer kunnskap om ulike årsaker slik at de får en økt forståelse for de ulike vanskene, og ikke kommer med råd og tiltak som kan forverre vanskene for eleven og familien. Dette kan være råd om å presse barnet på skolen, eller iverksette for strenge krav hjemme, noe som kan gjøre situasjonen mer fastlåst.

Ifølge Kearney & Graczyk (2013) er det svært viktig å ha fokus på tidlige intervensjoner i form av god kartlegging og tiltak, for å unngå at lærere og skoler venter for lenge. Tidlig hjelp, gir bedre prognoser, fordi fraværsvansker ofte øker over tid, og det blir vanskelig å finne frem til tiltak som kan hjelpe (Ingul & Havik, 2021).

2.2.4.3. Tiltak ved komplekse og sammenfattede vansker

Elever som har utviklet et langvarig og alvorlig skolefravær anses å ha behov for mer omfattende hjelp med tett oppfølging av iverksatte tiltak som bør være evidensbaserte (Havik, 2018). Havik (2018) peker på at på dette nivået kan det være elever, foresatte eller skoler som har behov for hjelp fra flere støttesystemer samtidig, som PPT, skolehelsetjeneste, fastlege, spesialisthelsetjeneste og barneverntjeneste. Dersom det har vært gjort en kartlegging tidligere og prøvd ut tiltak, vil denne informasjonen være nyttig om hva som fungerer og hva som eventuelt ikke virker (Ingul & Havik, 2021). Det kan være at noen av tiltakene som er iverksatt, bør økes i intensitet ifølge (Kearney & Graczyk, 2013).

Dersom den unge er falt helt ut av skolen anses det som nødvendig med en bred kartlegging, og viser den til flere utfordringer bør skolen i tillegg til å arbeide med å få oppmøte på skolen, kontakte støtteapparat for videre veiledning (Ingul & Havik, 2021). Ingul & Havik (2021) peker på at det anses som viktig å samarbeide godt med elev og foresatte, og arbeide for en enighet om mål og tiltak. Det kan være at det er behov for tiltak for å redusere angst hos den unge, eller redusere tristhet og depresjon enten i form av ulike lavterskeltilbud som fins i kommunene eller i regi av helsesykepleier, miljøterapeut eller kommunepsykolog (Ingul & Havik, 2021).

I tillegg til at en prøver ut tiltak for å fremme mest mulig nærvær på skolen, er det viktig å ta en vurdering av hvordan opplæringen til eleven blir ivaretatt. Eleven har en opplæringsplikt og en opplæringsrett i samsvar med opplæringsloven (Lovdata, 1998, §2-1). Lovverket er sentralt ved et omfattende skolefravær, og ved et langvarig fravær kan foreldrene ønske at barnet får undervisning i hjemmet (Havik, 2018). Noen elever kan i en periode ha behov for at deres skolegang blir gitt av spesialisttjenesten med gradvis overgang til den ordinære skolen. Dersom en elev skal fritas delvis eller helt fra opplæring må det foreligge særlige hensyn, og terskelen er høy. Ifølge lovverket må PPT sakkyndig vurdere om det er til barnets beste, og foreldrene må samtykke til dette (Havik, 2018).

2.2.5 Samarbeid ved skolefravær

Ifølge Havik (2018) har skoler og støtteapparatet i form av ulike fagpersoner som skal hjelpe skolen, eleven eller familien behov for mer kunnskap om skolefravær og kompetanse om tiltak og hvordan de kan samarbeide hensiktsmessig. Det anses som særlig viktig med samarbeid i saker som handler om skolefravær, både for å forebygge best mulig, samt identifisere vansker og finne frem til tiltak som vil fungere godt tidligst mulig (Havik, 2018).

2.2.5.1 Skole- hjem samarbeid

Et tett og godt skole- hjem samarbeid anses som et svært viktig forebyggende tiltak ved fraværsvansker, for å avdekke vansker, samt iverksette og gjennomføre tiltak (Havik, 2018). Havik (2018) peker på skolens ansvar for å legge til rette for et godt skole- hjemsamarbeid, ved å være den profesjonelle parten og ta initiativ til å bygge gode relasjoner til hjemmet. Ifølge Amundsen & Møller (2020) uttrykker foresatte at de savner god informasjon fra skolen, noe som kan indikere at det er utfordrende å få til et godt nok skole- hjem samarbeid om skolefravær.

Havik (2018) påpeker at det er de foresatte sitt ansvar at barnet får opplæring. Det kan være vanskelig for de foresatte å oppleve at de ikke mestrer dette, og at de opplever å bli «tildelt» skylden for at barnet ikke kommer seg på skolen (Havik.et.al, 2014). Dette støttes av studien gjennomført av Amundsen & Møller (2020) som viser til funn hvor de foresatte uttrykker at de ikke opplever samarbeidet med skolen som godt nok.

Ifølge en undersøkelse gjennomført av Amundsen& Møller (2020) uttrykker flere foresatte at de opplever samarbeidsproblemer med skolen, og at det ikke hjelper å ta opp problemer med undervisningstilbudet til barna. Ansvar legges på de som foresatte og det stilles spørsmål til deres evne til å ha omsorg for barnet. Noen opplever å bli meldt til barnevernet, som henlegger saken, fordi de ikke kan hjelpe de foresatte med å få barnet på skolen (Amundsen, 2019).

Dette støttes av studien gjennomført av Amundsen & Møller (2020) hvor lærere uttrykker at samarbeidet kan bli vanskelig når foresatte klager på skolemiljø eller undervisningsopplegg. Amundsen & Møller (2020) peker på at lærere ofte henviser til årsaker hos eleven eller de foresatte, til tross for at de uttrykker at det kan være vanskelig å sikre en trygg og inkluderende skole. Flere lærere uttrykker også at de tror skolen er rutinemessig pliktig til å

melde til barnevernet ved et høyt fravær over tid. Ifølge Amundsen & Møller (2020) anses dette som problematisk, det kan føre til mistillit dersom skolen sender bekymringsmelding når de foresatte tar opp saker hvor de mener skolen svikter. Det er noe som kan skape vansker for å få til et godt samarbeid, og gjøre det vanskelig å hjelpe barnet.

Amundsen & Møller (2020) påpeker at et godt samarbeid synes særlig viktig ved skolefraværsvansker, fordi dette påvirker elevenes holdninger, motivasjon og tilhørighet til skolesamfunnet. I tillegg anses som svært viktig for å finne frem til de riktige tiltakene som bør iverksettes så raskt som mulig. Nettopp det at skolefravær kjennetegnes av flere sammensatte årsaker og ulike symptomer fra elev til elev, understreker at tiltak må planlegges i samarbeid med eleven selv og de foresatte (Amundsen, et.al, 2020).

2.2.5.2 Barnets beste og elevens stemme

Ifølge barnekonvensjonen har barn en viktig rett til å uttrykke sin mening (Forente nasjoner, 1989, artikkel 12). Barn og ungdom har ifølge barnekonvensjonen og opplæringsloven rett til et forsvarlig og individuelt tilpasset skoletilbud i en inkluderende skole, og barneombudet påpeker at det er viktig at barnets stemme blir hørt (Barneombudet, 2014). Barneombudet (2014) peker på at det er viktig at barnets stemme blir hørt fordi for å få vite hva som er barnets beste, må eleven få mulighet til å uttrykke sin mening. Barnets beste er et prinsipp i barnekonvensjonen, som skal være et grunnleggende hensyn i alle handlinger som berører barn, og retten til opplæring må ses i sammenheng med dette. Det medfører at det ikke er økonomi eller hva som er praktisk mulig for skolen som skal være førende for barnets opplæringstilbud, men barnets beste, noe som også vil gjelde dersom det blir nødvendig å vurdere om eleven skal ha fritak for opplæringsplikt eller kompetansemål (Barneombudet 2014). Elever og foresatte sitter med viktig informasjon om hva som er vanskelig og bør få mulighet til å fortelle om egen situasjon og hvilke tiltak de tenker er egnet (Barneombudet, 2014).

2.2.5.3 Samarbeid med støtteapparat

I tillegg til et tett og godt samarbeid med elev og hjemmet i fraværssaker kan det være behov for et godt samarbeid med støtteapparat som PPT, skolehelsetjeneste, fastlege, spesialisthelsetjeneste og barneverntjeneste (Havik, 2018). Havik (2018) peker på at dersom skolen har prøvd ut tilrettelagte tiltak, og det skjer liten endring eller eleven har vært lenge borte fra skolen, bør skolen kontakte støtteapparatet for å få veiledning. Havik (2018) påpeker

at det synes viktig at arbeidet i de ulike instansene i støttearbeidet blir koordinert, slik at alle drar i samme retning og jobber mot et felles mål. PPT er kommunens sakkyndige organ, og de skal bistå skolene med kompetanse og organisasjonsutvikling. Skolehelsetjenesten, helsesykepleier og fastlege skal bistå med informasjon, råd og kontakt med spesialist ved behov. Noen barn henvises til BUP, for utredning og behandling av psykiske lidelser, fordi skolefravær eller skolevegring alene er ikke en diagnose som kvalifiserer til slik hjelp (Havik, 2018). Havik (2018) peker på at de ulike instansene har ulike roller og arbeidsoppgaver, og at det derfor vil variere fra sak til sak hvem det er naturlig å involvere, men at samarbeid kan være av betydning for effekten av tiltak som blir iverksatt.

Funn i en undersøkelse gjennomført av Amundsen & Møller (2020) tyder på at mange foresatte ikke er fornøyd med tilbudet, som deres barn som strever med skolevegring har fått. Funnene i undersøkelsen viser at de foresatte er mer fornøyd med hjelpetilbudet dersom de har fått bistand fra flere tjenester. Dette kan tyde på at tjenestene hver for seg kan ha for få virkemidler til å bistå elever med skolevegring. Det kommer også frem i denne undersøkelsen at de foresatte ikke opplever, at det er hjelpen de har mottatt fra støtteapparatet, som har ført barnet tilbake til skolen (Amundsen & Møller, 2020).

Noen av erfaringene til de foresatte samsvarer med hvordan skoler og lærere kan oppleve hjelpen fra støttesystemet til elever som strever med skolevegring (Amundsen, et.al, 2020). I studien av Amundsen et al. (2020) uttrykker lærere erfaringer som støtter opp om de foresattes syn på at hjelpeapparatet svikter, ved å fraskrive seg ansvar, og at elevene blir kasteballer i systemet. De opplever at PPT har lang ventetid og at det synes som om kompetansen og hjelpen kan variere. Dersom det henvises videre, erfarer lærerne at instansene fraskriver seg ansvar og skyver det tilbake på skolen. Lærerne i studien uttrykker at det er behov for et mer koordinert støtteapparat med kompetanse om skolevegring, og at et samarbeid må innebære en tydelig rolleavklaring og ansvarsfordeling (Amundsen, et.al, 2020).

2.2.5.4 Fraværsteam eller nærværsteam

Havik (2018) peker på at det synes viktig å få til en bedre praksis i skoler og støtteapparat for å håndtere utfordringer knyttet til skolefravær, og at dette er noe som må arbeides helhetlig med. I et slikt helhetlig arbeid kan det være viktig at et fraværs eller nærværsteam tildeles et særlig ansvar for å følge opp arbeidet (Havik, 2018, s. 157). Det synes viktig at et team har

god kompetanse, gjerne tverrfaglig, og at det arbeider for å skape en bedre og lik praksis i en kommune for håndtering av skolefravær (Ingul & Havik, 2021). I en studie av Amundsen et al. (2020) uttrykker lærere at til tross for at det er opprettet slike team i noen kommuner, kan det være vanskelig å finne frem til gode løsninger. Skolen sitter fortsatt med ansvaret, og mangler ressurser og kapasitet til å følge opp arbeidet, fordi ansvaret ikke bare kunne overlates til et slikt team (Amundsen et al. 2020). Ifølge Havik (2018) kan et team fungere som veileder for lærere, men det er viktig at lærere blir godt informert om hva som skal være rutinene rundt kontakten med teamet. Teamet bør møtes regelmessig, være lett tilgjengelig for lærere og foresatte når det er behov for råd og veiledning (Havik, 2018, s. 158).

3.0 Metode

I dette kapitlet redegjøres det for valg som er foretatt i utformingen av masteroppgaven og som utgjør prosjektets forskningsdesign. Det vil bli redegjort for hvordan det er gått frem metodisk i arbeidet med å besvare problemstillingen: *Hva vektlegger PP- rådgivere i det systemrettede arbeidet på ungdomstrinnet for å redusere skolefravær?*

Innledningsvis redegjøres det for valg av forskningsdesign, valg av metode for å fremskaffe empiri, vitenskapsteoretisk forankring samt metodisk tilnærming til utvelgelse av informanter, datainnsamling samt analyse. Videre diskuteres prosjektets troverdighet i forhold til reliabilitet, validitet og overførbarhet. Avslutningsvis vises det til etiske betraktninger som er tatt i gjennomføringen av dette forskningsstudiet. Deler av teksten i dette kapitlet er hentet fra eksamensoppgave levert i PED- 3055 Forskningsmetode og vitenskapsteori.

3.1 Forskningsdesign

I planleggingen av et forskningsprosjekt synes det viktig å tenke over hva som er formålet med studien, hva prosjektet skal gi et svar på og hvordan forskeren skal finne frem til et svar (Crotty, 1998). Crotty (1998) påpeker at en modell for dette kan være å finne sammenhengen mellom 4 deler i et forskningsprosjekt: metoder, metodikken, teoretisk perspektiv og epistemologi. Ved å redegjøre for valgene en tar i forhold til disse delene i en studie styrkes troverdigheten (Crotty, 1998, s. 2).

En plan eller en skisse som beskriver hvordan prosjektet skal utformes omtales som et forskningsdesign (Thagaard, 2018, s. 50). Den overordnede planen for dette masterprosjektet

ble utarbeidet som en prosjektskisse med bakgrunn i problemstillingen, og ga en beskrivelse av hva jeg skulle undersøke, hvem som var aktuelle deltakere, hvor undersøkelsen skulle utføres og hvordan jeg skulle gjøre det (Thagaard, 2018, s. 50). Det ble benyttet kort tid på å finne frem til temaet skolefravær. Det ble derimot brukt mye tid på å finne en egnet problemstilling og vinklingen med å ha et fokus på systemrettet arbeid. For å finne svar på problemstillingen som ble valgt, ble det ansett som best å velge et design som tilsa en kvalitativ metode. For å fremskaffe empiri ble det hensiktsmessig å velge intervju (Befring, 2010). Ved å velge en kvalitativ metode kan det utformes et fleksibelt forskningsdesign, slik at problemstilling og plan kan revideres underveis i forskningsprosessen og tilpasses utviklingen av data (Thagaard, 2018, s. 27).

3.2 Kvalitativ metode

Formål og hensikt med forskningsprosjektet avgjør hvilken forskningsmetode og fremgangsmåte som velges, og en kvalitativ eller kvantitativ tilnærming medfører vesentlige forskjeller i hvordan prosjektet utformes og hvilke data som blir produsert (Thagaard, 2018, s. 16).

Formålet med denne studien er å få mer kunnskap om systemrettet arbeid med mål om å redusere skolefravær, knyttet til hva PP- rådgivere som en viktig samarbeidspartner for ungdomsskoler vektlegger i dette arbeidet. Målet er å utvikle en forståelse av hvilke erfaringer og synspunkter PP- rådgivere har om dette arbeidet, og hvordan de forstår og arbeider systemrettet med skolefravær. For å oppnå dette har jeg valgt en kvalitativ metode, med bruk av intervju. Kvalitativ metode kjennetegnes av nærhet og fleksibilitet i forskerprosessen, noe som kan gi tilgang til kunnskap som ellers ville vært vanskelig å få filgang til (Kleven & Hjordemal, 2018, s. 22). I denne studien ble det mest hensiktsmessig å benytte intervju som metode fordi valget av temaet systemrettet arbeid og skolefravær er et komplekst område og en kvantitativ tilnærming med et spørreskjema ville ikke kunnet tilføre utfyllende informasjon i den samme grad som et intervju. Kontakten med deltakerne i felten har betydning for hvordan data blir utviklet, og hvordan resultatet av forskningen blir vurdert (Thagaard, 2018). Målet er ikke kvantifisering, ved å bruke intervju søker en nyansert kunnskap gjennom ord og ikke tall (Kvale & Brinkmann, 2015).

3.3 Vitenskapsteoretisk forankring

Valget av en kvalitativ forskningsmetode er begrunnet i målet om å få utfyllende kunnskap om teamet. Kvalitative tilnæringer kan inndeles og benevnes på flere ulike måter (Postholm, 2005). Postholm (2005) peker på at valgene som blir foretatt i forskningsprosessen bør sees i sammenheng med forskerens verdenssyn og rolle i studien, fordi det er rettleidende for forskningen, og begrepene ontologi, epistemologi og aksiologi anses som viktig (Postholm, 2005, s. 33)

Ontologi er knyttet til våre forestillinger om hvordan verden ser ut, og hvordan virkeligheten er (Kleven& Hjordemal, 2018, s. 200) Ståstedet for denne studien preges av forståelsen av virkeligheten som noe det kan knyttes subjektive meninger til, og som henger sammen med et syn på vitenskap forankret i konstruktivisme. Dette innebærer at forståelsen av virkeligheten er i stadig endring og utvikling, og som kvalitativ forsker ønsker en å forstå disse tolkningene på et gitt tidspunkt og kontekst (Postholm, 2005, s. 34).

Aksiologi er læren om verdier, og et særtrekk ved kvalitativ forskning er at de er verdiladet (Postholm, 2005, s. 35). Postholm (2005) påpeker at dette innebærer at forskeren må erkjenne at studien er påvirket av egne subjektive teorier, og at dette legges frem og gjøres kjent for leseren slik at kvaliteten på studien ivaretas.

Epistemologi er synet på hvordan og hvor stor grad vi kan skaffe oss kunnskap om verden (Kleven& Hjordemal, 2018, s. 201). I kvalitative studier vil skillet mellom ontologi og epistemologi være uklart, fordi virkeligheten blir konstruert i forskningsmøtet, og handle om forholdet mellom forskeren og forskningsdeltakere (Postholm, 2005, s. 35).

Denne masteroppgaven bygger på et syn på vitenskap forankret i den sosialkonstruktivistiske tilnærmingen som tar utgangspunkt i at virkeligheten blir sosialt konstruert ved hjelp av språk og kommunikasjon og deltakernes perspektiv er i fokus (Kleven & Hjordemal, 2018, s. 205). Dette medfører et syn på at virkeligheten blir skapt av deltakerne i studien og innebærer at både forsker og informanter bidrar med erfaringer om temaet. Oppgaven skal belyse hvordan deltakerne oppfatter og erfarer systemrettet arbeid med skolefravær på ungdomstrinnet. Forskeren har et syn på fenomenene som preger studien, samtidig som undersøkelsen skal belyse hvordan informantene oppfatter virkeligheten og hva de vektlegger på bakgrunn av

egen kompetanse og praksis om systemrettet arbeid på ungdomstrinnet for å redusere skolefravær.

Den sosialkonstruktivistiske tilnærmingen er inspirert av fenomenologien som peker på en interesse for å forstå sosiale fenomener ut fra aktørenes perspektiver og beskrive verden slik informantene opplever, med bakgrunn i at den virkelige verden er den mennesker oppfatter (Kvale & Brinkmann, 2015). Thagaard (2018) påpeker at det viktigste med kvalitativ forskning er å oppnå en forståelse av sosiale fenomener. I kvalitativ forskning har en fenomenologisk tilnærming vært utbredt ved å ta utgangspunkt i erfaringene til deltakerne selv om det forskes på et bestemt tema (Kvale & Brinkmann, 2015). Thagaard (2018) peker på at ved å bygge på fellestrekk i de erfaringer som deltakerne i prosjektet har, kan det oppstå et grunnlag for å utvikle ny generell forståelse av fenomenet som blir forsket på.

Denne oppgaven har som mål å få en større forståelse av systemrettet arbeid med skolefravær ved å få kunnskap basert på erfaringer og kompetanse fra personer som har jobbet med dette i sin praksis. Det vil være viktig å få vite deres perspektiver og beskrivelser om forebygging og tidlig innsats, tiltak de har erfaring med, og om hvordan samarbeidet har fungert med elever, foresatte og andre instanser. Forhåpentligvis vil det skape ny kunnskap som kan føre til bedre kvalitet på dette arbeidet i fremtiden.

I en kvalitativ undersøkelse består datamaterialet av meningsfullt materiale som må fortolkes og hvor målet er å forstå (Thagaard, 2018). Thagaard (2018) påpeker at tolkning av data er en gjennomgående aktivitet i løpet av studien, og forståelsen som vi utvikler av data må sees i sammenheng med den forforståelsen og den vitenskapeteoretiske forankringen som danner utgangspunkt for utviklingen av forståelsen og som blir tatt med inn i prosjektet. I tillegg påvirker mønstre i dataen forståelsen, i et gjensidig påvirkningsforhold underveis i prosessen. Dette innebærer et syn på data som noe som blir skapt av sosiale aktører og må fortolkes. (Thagaard, 2018). Det må derfor redegjøres for fortolkningsrammen, og tas stilling til hva dataene sier noe om.

Denne oppgaven forankrer seg i en hermeneutisk fortolkningstradisjon og det er intervjuetekster som skal fortolkes og analyseres. Prosessen beskrives som en hermeneutiskspiral, en veksling mellom vår teori, lesing av teksten og justeringer av vår forståelse i et vekslende samspill, til vi får en klar forståelse av hva teksten formidler (Kleven

& Hjordemal, 2018, s. 204). Hermeneutikk er ikke en oppskrift som viser trinn for trinn, men flere prinsipper som benyttes i en fortolkningsprosess (Kvale & Brinkmann, 2015). Thagaard (2018) påpeker at målet med hermeneutikk er å finne en gyldig forståelse av teksten, og at tolkingen av en intervjuetekst dermed kan sees på som en dialog hvor forskeren prøver å finne meningen som teksten formidler. Dette kan omtales som å presentere en «tykk» beskrivelse med et meningsaspekt inkludert, og fokusere dypere enn det som umiddelbart er innlysende. I hermeneutikken spiller konteksten en viktig rolle i tolkningsarbeidet og mening kan bare forstås i lys av den sammenhengen det opptrer i (Thagaard, 2018).

I denne masteroppgaven er det et mål å innhente intervjuetekster som materiale med mening, for å studere det sosiale fenomenet skolefravær via den helheten det er en del av. Våre forventninger legger føringer for hvordan vi forstår og tolker våre omgivelser, og vi tolker hele tiden uten at vi nødvendigvis er klar for det. I denne oppgaven vil forskeren fortolke en virkelighet som allerede er fortolket av forskningsdeltakerene noe som anses som dobbel hermeneutikk (Gilje & Grimen, 1998). Kvale & Brinkmann (2015) påpeker at forskeren må være bevisst på hvilke spørsmål som stilles til en tekst og at enkelte spørsmål kan gi bestemte svar med bakgrunn i forskerens egen forståelse av fenomenet. Dette er noe som ble tenkt gjennom ved utarbeiding av intervjuguiden i studien samt i gjennomføring av intervjuene og i analysen av materialet. Det er forskeren med egen bakgrunnskunnskap som har undersøkt informantenes intervjuetekster, fortolket disse og skapt en helhet som forklaring på det som ble undersøkt. Innenfor hermeneutisk fenomenologi opererer man ut fra en forutsetning om at forskerens tilgang til informasjon om erfaringer er gjennom hvordan individet selv forstår og fremstiller det (Thagaard, 2018). Nyeng (2012) peker på at fenomen gjennom historien blir tolket på nytt, slik at det utvikles nye forståelser. Dette prosjektet ønsker å få frem fellestrekk i de erfaringene som informantene som arbeider som PP- rådgivere har, for å gi grunnlag for en generell forståelse av systemrettet arbeid med det sosiale fenomenet skolefravær.

3.4 Før datainnsamling

For å belyse problemstillingen ble det valgt en kvalitativ fremgangsmetode og en intervjustudie (Befring, 2002). Intervju handler om å få tilgang til andres erfaringer, synspunkter og refleksjoner om tematikken gjennom å snakke med dem. Man kan kalle det kvalitative forskningsintervju for en samtale som forskning (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 21).

3.4.1. Det kvalitative forskningsintervju og utvalg

Premissene for et kvalitativt forskningsintervju er annerledes enn en vanlig samtale. Valg av antall informanter avhenger av formål og hensikt med forskningsprosjektet, et for stort antall kan gi problemer med å gjennomføre grundige analyser (Kvale & Brinkmann, 2015). Valg av problemstilling og metode ble førende for valg av informanter i prosjektet. I kvalitative studier er utvalget relativt lite og det anses som viktig å benytte en utvelgingsprosess som er hensiktsmessig for problemstillingen slik at vi kan få en forståelse av fenomenene vi forsker på (Thagaard, 2018, s. 54). Thagaard (2018) peker på at utvalgets utforming og størrelse må vurderes i henhold til de mål vi har for prosjektet, fordi analyser er både tid og ressurskrevende og det anses viktig å gjennomføre omfattende analyser. På bakgrunn av oppgavens størrelse og omfang, ble det valgt å foreta 3- 4 intervju.

Thagaard (2018) peker på at strategisk utvelging kjennetegnes ved å systematisk velge enheter eller personer som har kvalifikasjoner som er strategisk med tanke på problemstillingen. Tema og problemstilling ble retningsgivende for valg av strategisk utvalg i denne oppgaven. For å finne frem til informanter ble det sendt e- post med forespørsel til ledere ved flere PPT kontor i ulike kommuner. Kriteriene for å være informant var at personen arbeidet ved et PPT- kontor, som PP- rådgiver og var tilknyttet ungdomstrinn.

Mange PP- rådgivere arbeider i sin daglige praksis individuelt i samarbeid med skoler og jeg valgte derfor i å gjennomføre individuelle intervju. Målsetningen med intervjuene var å få utfyllende informasjon om informantenes erfaringer og tanker om systemrettet arbeid med skolefravær. Intervju er en metode som anses å gi særlig godt grunnlag for å få innsikt i personers erfaringer og tanker, og kan gi fylldige og omfattende kunnskaper om et fenomen, gjennom hvilke synspunkter som kommer frem om temaet i intervjuet (Thagaard, 2018). Thagaard (2018) påpeker at essensen i erfaringene kan bidra til å flytte innholdet fra det subjektive til det mer generelle og gi økt kunnskap om fenomenet som undersøkes.

Henvendelsen med informasjonsskriv ble sendt videre til flere PP- rådgivere. PP- kontorene hadde ulik organisering, noen var kommunal, men solgte også tjenester til andre kommuner, mens andre var interkommunal. PP- rådgiverne hadde også noe ulikt arbeidsområde innenfor organiseringen ved deres kontor. Jeg valgte å ikke ta noe hensyn til dette i utvalget, utover at informanten var ansatt ved et PPT- kontor og hadde kompetanse som tilsvarte en

rådgiverstilling ved PPT. Dette er noe som jeg kommer tilbake til i delen om funn, da ulik organisering kan gi viktig informasjon med tanke på ulike løsninger for å ivareta det todelt mandatet til PPT.

Styrken ved utvalget var at alle som deltok hadde veldig mye kunnskap og erfaring om dette fenomenet fra sin arbeidshverdag. Alle hadde utdanning på hovedfag eller masternivå. Det syntes å være et aktuelt tema og det ble produsert en stor mengde data. En svakhet ved utvalget kan være antall og sammensetning, jeg valgte 4 informanter. Det ble vanskelig å få tak i informanter fra flere ulike kommuner, og jeg valgte å intervju to fra samme kommune fordi dette var en stor PP- tjeneste.

3.4.2 Informasjonsskriv og Intervjuguide

Informasjonsskriv med samtykkeerklæring basert på frivillighet og anonymitet (vedlegg 1), intervjuguide (vedlegg 2) samt problemstilling og forskerspørsmål ble sendt inn med meldeskjemaet til Norsk senter for forskningsdata (heretter NSD) i desember 2021 (Norsk senter for forskningsdata, 2021). I januar 2022 ble prosjektet godkjent (vedlegg nr. 3). Retningslinjene til NSD og UIT har blitt fulgt ved innhenting og lagring av data. Det ble benyttet lydopptak ved hjelp av diktafon utlånt hos UIT, som ble forsvarlig lagret mens transkribering pågikk og deretter slettet.

Utarbeidelsen av en intervjuguide var en prosess det ble brukt mye tid på. Målet var å få belyst temaet, men samtidig ha åpne spørsmål slik at informantene kunne bringe inn momenter på bakgrunn av deres erfaring og kompetanse. Det ble utarbeidet en intervjuguide i henhold til et strukturert intervju, inndelt med 5 tema hvor spørsmålene ble utformet på forhånd, og med en planlagt rekkefølge. Dette fordi det var noen områder som ble ansett som hovedtema for studien og som var viktig å få undersøkt. Det ble gjennomført et prøveintervju med en kollega, som bidro til god refleksjon om temainndelingen og utforming av spørsmålene.

Styrken ved designet og valg av intervjuguide var at det syntes å bidra til god produksjon av data og kunnskap. Temaet i samtalen ble tydelig og underspørsmålene fungerte som gode oppfølgingsspørsmål underveis i intervjuet (Kvale & Brinkmann, 2015). Samtidig som det var en planlagt struktur, ble det viktig å gi rom for muligheten til å være fleksibel dersom informantene hadde individuelle konkrete erfaringer de ønsket å utdype. Åpne spørsmål ga

gode muligheter for dette og fremmet et positivt samspill som vektla egne erfaringer og vektlegginger innenfor temaet (Thagaard, 2018). Det ga muligheten til å gå i dybden på individuelle erfaringer, samtidig som det ga et godt grunnlag for å bearbeide og kategorisere intervjumaterialet.

Svakheten ved designet kan synes å være at det åpnet for lite fleksibilitet med henhold til informasjon fra informantene. Som forsker måtte jeg bruke tid på å reflektere over et mulig asymmetrisk perspektiv fordi det er forskeren som har utarbeidet spørsmålene, rekkefølgen og tar kontroll på fremdriften av intervjuet (Thagaard, 2018, s. 91). Thagaard (2018) peker på at det i et intervju er opp til informanten å bestemme hva den ønsker å formidle og dermed anses et intervju som et samarbeid mellom forsker og intervjuperson. Til tross for en fastlagt struktur, syntes det som om informantene hadde mye å dele.

3.5 Datainnsamling

Intervjuene ble gjennomført i perioden januar 2022- mars 2022. Alle informantene var tilsendt informasjon om prosjektet på forhånd og hadde samtykket til å delta og godkjent bruk av lydopptak. Jeg startet intervjuet med litt informasjon om meg selv, samt henvise til gitt samtykke med bruk av lydopptak, og mulighet til å stille spørsmål før vi startet lydopptaket. Ifølge Kvale & Brinkmann (2015) er dette en form for brifing som innleder intervjuet og skaper oversikt. Intervjuet ble avsluttet med å gi informantene mulighet til å komme med noe de syntes var relevant som ikke var blitt tatt opp i løpet av intervjuet, omtalt som debriefing (Kvale & Brinkmann, 2015).

Hvert intervju varte i ca.45- 60 min. På forhånd hadde jeg reflektert over utfordringer med å gjennomføre intervjuene digitalt og forsøkte å vektlegge en åpen atmosfære. Ifølge Thagaard (2018) anses det som viktig i et intervju og etablere en god og tillitsfull atmosfære. Det ble en positiv erfaring og skapte en stor mengde datamateriale. Jeg hadde fokus på å være en aktiv lytter, uten å styre for mye av dialogen rundt informantenes erfaringer (Kvale & Brinkmann, 2015).

3.6 Etter datainnsamling

Ifølge Thagaard (2018) kan det kvalitative intervjuet gi omfattende materiale om hvordan andre oppfatter et fenomen. For å gjøre opplysninger som informanter har gitt tilgjengelig synes det nødvendig å skrive ned lydopptak og notater (Befring, 2010). Når dataproduksjonen

er innhentet og ferdigstilt skal den fortolkes og analyseres før funn blir presentert (Postholm, 2005).

3.6.1. Transkribering

Transkriberingsprosessen innebærer å endre intervjuet fra muntlig til skriftlig form, ofte skrives hele intervjuet ned (Befring, 2010). Jeg valgte å skrive ned intervjuene rett etter de var gjennomført, slik at jeg ikke skulle miste viktig informasjon. For å ivareta anonymitet er alle intervjuene transkribert til bokmål. Ifølge Befring (2018) pekes det på at i denne prosessen overfører en rådata til et oversiktlig og strukturert nivå. Kvale & Brinkmann (2015) peker på at i transkriberingen blir tekstmaterialet strukturert og oversiktlig, og medfører at analysearbeidet kan starte. Det ble valgt å skrive teksten ut i papirformat, for å få oversikt, mulighet til å markere med ulike fargekoder og skrive notater for å forberede analysen bedre.

3.6.2. Tematisk analyse

I en tematisk analyse blir oppmerksomheten rettet mot temaer i prosjektet, som blir analysert i dybden og deretter sammenligner en data fra alle deltakerne for å utvikle en dypere forståelse (Thagaard, 2018, s. 171). Dette fører til et fokus på noen fenomener, som gjør det mulig å få et systematisk grunnlag for å trekke noen konklusjoner (Befring, 2010, s. 184).

I dette prosjektet ble det gjennomført en tematisk analyse etter 6 faser skissert av Braun & Clark (2012). Fase 1 dreier seg om å gjøre seg kjent med data. Her kom det til nytte å ha transkribert intervjuene selv, og dette ble lest nøye gjennom flere ganger samtidig som det ble skrevet notater. Etter en hermeneutisk fortolkningsprosess ble intervjueteksten i denne oppgaven lest systematisk flere ganger, på søken etter mening og forståelse av helhet (Befring, 2010). Thagaard (2018) peker på at vi bør lese teksten flere ganger for å få en oppfatning av hvilke fenomener teksten gir en forståelse av.

I fase 2 ble det generert startkoder ved at teksten ble delt opp og sentrale begreper og utsnitt av teksten markert med kodeord. Dette ble gjort på papir med ulike fargekoder. Kodeordene ble definert med begreper som symboliserte meningsinnholdet i materialet etter et inntrykk av hva deltakerne har formidlet i intervjueteksten. Ifølge Kvale & Brinkmann (2015) er det til hjelp for forskeren og lete etter meningsenheter i lange intervjuetekster for å finne frem til hva som er fellestrekk og hovedtema som skal fortolkes og analyseres i det videre arbeidet. Det ble deretter skrevet kommentarer til avsnittene i teksten, refleksjoner om meningsinnholdet og

betegnelser som kunne brukes for å fremheve dette. Thagaard (2018) peker på at koding av data er vanlig i kvalitativ analyse, det systematiserer og kan gi en struktur som innsikt i meningsbærende enheter i datamaterialet. Ved å knytte begreper til data utdyper vi meningsinnholdet og utvikler vår forståelse av dataene.

I fase 3 ble det etter hvert utviklet flere tema i materialet, og disse ble sammenlignet og det ble sett etter sammenhenger mellom dem. Datamaterialet ble lest gjennom flere ganger for å reflektere over tema og deltema samt fellestrekk i informasjonen fra informantene, for å finne frem til en helhet (Braun & Clarke, 2012). I fase 4 ble det gjort en kvalitetskontroll ved å lese gjennom på nytt, samt reflektere over om temaene som var valgt måtte revideres for å gi mening i sammenheng med datamaterialet og problemstilling. I fase 5 ble temaene definert, og prøvde å finne frem til navn som hadde fokus og formål sett i sammenheng med helheten for oppgaven om temaet skolefravær (Braun & Clarke, 2012). De ulike temaene ble satt i sammenheng med forskerspørsmålene og problemstillingen, og valgt ut sitater som ville fremheve fortolkningen og analysen. Ifølge Braun & Clarke (2012) er meningen med analysen og fortelle historien til datamaterialet, og sitatene skal underbygge det du forteller. Til slutt i fase 6 ble dette utarbeidet som analysetekst og presentert som funn.

3.7 Oppgavens kvalitet og etiske betraktninger

Forskning er en verdiladet aktivitet ansett som faglig kvalitetsarbeid basert på ansvarsfulle prioriteringer og avgjørelser samt etiske betraktninger (Befring, 2010). Befring (2010) peker på at dette innebærer kompetanse i fag og metode, samt inneha en etisk holdning som gjør at forskningen er til å stole på. Følgende vil jeg belyse denne oppgavens troverdighet gjennom begrepene reliabilitet, validitet, overførbarhet samt etiske betraktninger.

3.7.1. Reliabilitet

Ifølge Thagaard (2018) er reliabilitet et begrep som knyttes til forskningens pålitelighet og oppgavens troverdighet. Dette er basert på at forskeren redegjør for hvordan data er utviklet i studien og om en kritisk vurdering vil vise at forskningen er utført pålitelig og troverdig. I en kvantitativ studie omtales dette ofte som at resultatene skal bli de samme dersom en annen forsker gjentar den samme studien, noe som ikke er et like relevant kriterium i en kvalitativ metode (Thagaard, 2018). Thagaard (2018) peker på at i en kvalitativ studie er det viktig at forskeren redegjør for utviklingen av data i forskningsprosessen for å sikre god reliabilitet.

Ifølge Kvale & Brinkmann (2015) vil det være viktig i intervjustudie å knytte reliabilitet til gjennomføringen, transkriberingen og analysen av et intervju.

Kvale & Brinkmann (2015) til at et viktig moment ved intervjustudier er om resultatene kan settes i sammenheng med ledende spørsmål. Det synes derfor viktig at forskeren er bevisst på at et intervju er et møte mellom mennesker, og kvaliteten avhenger av tema, formål og form. I denne studien ble det brukt mye tid på å utarbeide en intervjuguide, med åpne spørsmål. Målet var at informantene skulle få muligheten til å i størst mulig grad komme med informasjon som de mente var relevant med hensyn til tema. Det ble lagt til rette for at intervjuet skulle være preget av en åpen og tillitsfull atmosfære, ved å bruke litt tid på brifing i innledningen av intervjuet (Kvale & Brinkmann, 2015). Ifølge Kvale & Brinkmann (2015) er en transkripsjon en omdanning av et intervju til en skriftlig tekst, som innebærer fortolkninger, og som dersom det gjøres av ulike personer kan medføre forskjeller. I denne studien ble derfor all transkripsjon gjennomført av forskeren selv, og jeg valgte å notere ned tenkepauser, kroppsspråk og andre momenter som kunne få betydning for analysen. I analysen har jeg valgt å reflektere over egen rolle og valg underveis i forbindelse med koding og benevning av tema. Ifølge Thagaard (2018) er det viktig å sikre reliabilitet i en kvalitativ studie ved å reflektere over forskerens egenskaper og posisjon, samt konteksten for utvikling av data og relasjonen til deltakerne i studien.

3.7.2. Validitet

Gyldigheten av de fortolkningene som er gjort av forskeren omtales som validitet ifølge Thagaard (2018). Ifølge Kvale & Brinkmann (2015) er kvalitativ forskning avhengig av en videre oppfatning av validitet og settes i sammenheng med i hvilken grad en metode undersøker det den i utgangspunktet skulle undersøke. Kvale & Brinkmann (2015) påpeker at validering ikke hører til en bestemt fase av forskningsprosjektet, men bør gjennomsyre hele studien, omtalt som kontinuerlig prosessvalidering. Denne prosessen medfører bevisste valg som en kvalitetskontroll gjennom ulike faser og deler den inn i syv faser: tematisering, planlegging, intervjuing, transkribering, analysing, validering og rapportering (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 278).

I denne oppgaven ble det reflektert over valg av tema og sammenhengen mellom teori og problemstilling og forskerspørsmål. Under planleggingen ble det vurdert om dette prosjektet

kunne skape nyttig kunnskap og hvilke skadelige konsekvenser det kunne medføre. Skolefravær anses som komplekst, og det synes viktig å finne frem til gode systemer, noe jeg vurderte som nyttig. Valget med å vinkle oppgaven mot systemrettet arbeid, ble vurdert som noe som kunne gi liten grad av skade. Jeg har valgt å intervju PP- rådgivere, som anses å ha god kompetanse om temaet samt om forskning som kvalitetsarbeid. Jeg ønsket utdypende svar for å finne frem til deres vektlegging av hva som synes viktig for å få systemrettet arbeid med skolefravær til å fungere godt ute i praksisfeltet. Jeg prøvde å tilrettelegge for god kvalitet på intervjuet, ved å innlede intervjuet med å skape oversikt. Et prøve- intervju ble viktig for meg som intervjuer fordi jeg opplevde å være trygg i situasjonen. Jeg satt igjen med et godt inntrykk, og opplevde at jeg fikk god kontakt med informantene og at det ble skapt en stor mengde data. Ved transkribering tok jeg bevisste valg om anonymitet og gyldig overføring av det som ble formidlet. I analyseringen vurderte jeg egne fortolkninger flere ganger med hensyn til koder og tema slik at dette skulle bli så logisk som mulig, og kunne sees i sammenheng med etablert kunnskap og teori. Underveis har jeg hatt fokus på å validere, ved å vurdere hvilke metoder og valg som ville være relevant for denne studien, vurdert opp mot tema, problemstilling og forskerspørsmål. I tillegg har jeg kontinuerlig reflektert over egen rolle som forsker med hensyn til om jeg med min bakgrunn og erfaring kan ha påvirket funnene. Jeg har erfaring fra skole og arbeid med skolefravær, og dette gir et grunnlag for å forstå det som informantene forteller. Jeg vurderte det som viktig å være åpen til hva informantene fortalte om deres erfaringer slik at dette skulle utvikle forståelsen av temaet. Ifølge Thagaard (2018) er det en styrke for validiteten at en forsker redegjør grundig for sine fortolkninger. Rapporten av funnene vil komme i form av en masteroppgave som vil redegjøre for leserne om de ulike valgene som er tatt underveis i denne forskningsprosessen.

3.7.3. Overførbarhet

Ifølge Thagaard (2018) ønsker en ved hjelp av kvalitative studier å utvikle en forståelse av fenomener, og om tolkningen av resultatet i en studie kan være relevant i andre sammenhenger. En kvalitativ undersøkelse, og en intervjustudie kan møte kritikk om at det er for få personer til at det anses som relevant i en større sammenheng (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 288). Kvale & Brinkmann (2015) peker på at det er viktig å reflektere over om kunnskapen som produseres i et intervju kan overføres til andre relevante situasjoner. En analytisk tilnærming kan være en vurdering av om en studie kan brukes som rettleiding for hva som skal skje i en annen situasjon. Ifølge Thagaard (2018) kan forskeren argumentere for

at en tolkning i en studie kan være relevant i en større sammenheng. Til slutt vil leseren vurdere om beskrivelsen kan overføres til en ny sammenheng ((Kvale & Brinkmann, 2015). Mitt argument for at denne oppgaven har produsert kunnskap som kan overføres, vil basere seg på at de funn som jeg har fått vil være relevant for fagfolk som skal arbeide systemrettet for å redusere fravær. Jeg har hatt fire PP – rådgivere som informanter fra tre ulike PP-tjenester, som har fortalt om hva de vektlegger i det systemrettede arbeidet på ungdomstrinnet. Dette synes som noe det er aktuelt å jobbe med i en PP- tjeneste og ungdomsskoler, og det er min mening at denne studien kan gi god kunnskap om fenomenet og tanker om hvordan dette kan videreutvikles i egen kontekst.

3.7.4. Etske betraktninger

I et kvalitativt forskningsprosjekt må forskeren ta stilling til etiske dilemmaer og valg i alle ledd i forskningsprosessen (Postholm, 2005). Dette innebærer å følge noen forskningsetiske normer for å sikre et kvalitetsarbeid og være vitenskapelig redelig som fremmer god forskningsskikk (Befring. 2010).

Dette prosjektet ble meldt til NSD og godkjent, før informasjon med forespørsel om å delta ble sendt ut. I informasjonsskrivet ble det opplyst om prosjektets tema, formål og forskningsdesign samt at deltakelsen var frivillig og at opplysninger ville bli anonymisert. Det var inkludert en samtykkeerklæring, som informantene skulle signere før intervjuet ble gjort. Intervjuet ble innledet med å vise til dette, noe som blir omtalt som briefing (Kvale & Brinkmann, 2015).

Konfidensialitet i forskningen innebærer å ivareta private data uten å avsløre informasjon som identifiserer deltakerne (Kvale & Brinkmann, 2015). Det har vært viktig å etterleve dette ved oppbevaring, bearbeiding og fremstilling av materialet. Diktafon ble lånt hos Universitetet i Tromsø, og forskningsmaterialet ble anonymisert. Som forsker har jeg vært opptatt av å ikke videreformidle opplysninger som fører til at informantene kan knyttes til en bestemt kommune eller PPT kontor. Lydopptak av intervju ble transkribert og deretter slettet. I transkripsjonen ble alle opplysninger som kunne identifisere deltakeren anonymisert, og intervjuet ble skrevet på bokmål slik at dialekt ikke skulle identifisere deltakeren.

Forskning innebærer etisk ansvarlighet og det anses som viktig å vurdere mulig skade for deltakerne i en kvalitativ undersøkelse (Kvale & Brinkmann, 2015). Risikoen bør være så lav

som mulig, og vurderes i sammenheng med nytten av kunnskap som studien kan tilføre. I denne studien vurderer jeg muligheten for skadelige konsekvenser som lav for deltakere og for andre ansatte i PP- tjenesten og skoler. Jeg har bedt informantene vurdere vektleggingen og kompetansen til eget tjenestested og skoler, og har hatt refleksjoner om at dette kan være vanskelig. Samtidig tror jeg at slike refleksjoner er nyttig i utviklingsarbeid som foregår om dette i tjenester og skoler. Ved å følge disse forskningsetiske normene har jeg som forsker kjent på ansvar gjennom hele forskningsprosessen. Ifølge Postholm (2005) er etiske prinsipper ikke bare regler, men kontekstavhengige valg og dilemmaer som oppstår i prosessen, og som forskeren må løse på en god etisk måte

4.0 Presentasjon av funn

I dette kapitlet blir sentrale funn og sitat fra datamaterialet som er relevant for å belyse problemstillingen presentert. Funnene er inndelt tematisk i ulike deler i henhold til forskningsspørsmålene og presenterer det som informantene vektlegger innenfor forebygging og tidlig innsats, kompetanse og tiltak samt samarbeid. Det ble naturlig å velge denne inndelingen, fordi kodene og kategoriene som jeg fant frem til i den tematiske analysen av datamaterialet, viste seg å være sterkt sammenfallende med begreper benyttet i problemstilling og forskerspørsmålene.

4.1 Forebygging og tidlig innsats

Alle informantene uttrykte at skolefravær ble ansett som et svært aktuelt problem og en kompleks utfordring. Til tross for at det mangler konkret statistikk, viser informantene til de opplevde bekymringer om økt fravær før Koronapandemien, men det synes som om at pandemien kan ha forsterket problemet. I tillegg kan den ha gjort det vanskeligere å få god nok oversikt over omfanget av elever med utfordringer knyttet til skolefravær. En av informantene beskrev det slik:

«I forhold til fravær vet vi nok bare om toppen av isfjellet, og jeg tenker at det nok er mye mer fravær som vi ikke er orientert om, og at den tiden som vi nå er inne i med pandemi også er med på å gjøre det vanskelig å få en konkret oversikt over hva fraværet handler om. Er det at det er vanskelig å gå på skolen, eller har du faktisk en forkjølelse eller vondt i hodet?»

Informantene uttrykte at samarbeid med skoler om arbeid med fravær var noe de var kjent med og noe som ble prioritert ved deres PP- tjeneste.

4.1.1. Kommunal satsing og felles rammeverk

Mønstret i datamaterialet viste at systemrettet arbeid med skolefravær ble prioritert og ansett som viktig blant alle informantene. Et klart fellestrekk og en kategori som kom tydelig til syne var at kommunal styring og satsing hadde vært viktig i arbeidet. En av informantene uttrykte:

«Vi besluttet at vi ikke kunne møte skolefravær tilfeldig, vi var nødt til å ha en felles praksis i X kommune. Det ble opprettet ei arbeidsgruppe med administrasjon, rektorer og PPT som utformet fraværsrutiner for skolene i kommunen.»

Slike kommunale satsinger som har hatt fokus på å finne frem til felles håndtering og praksis har hatt stor betydning. Alle informantene viste til at det tidligere hadde vært jobbet med ulike prosjekter om skolefravær, og at dette arbeidet hadde ført til at det ble utarbeidet felles rammeverk for håndteringen av skolefravær. Dette rammeverket kunne for eksempel være kommunale planer, veiledere, rutiner, maler og skjema. En av informantene beskrev det slik:

«Vi har en veldig god og grundig veileder som ble laget for noen år siden for skolene i vår kommune. Den inneholder skjema for å kartlegge fravær, og i denne kartleggingen får vi mye informasjon.»

Alle informantene vektlegger at det er en styrke for arbeidet at det har vært ulike satsinger som har resultert i konkrete planer for arbeidet. Utarbeidelsen av felles fraværsrutiner for hvordan følge med å avdekke fravær som var bekymringsfullt, syntes svært viktig for å øke bevisstheten om når skolen bør reagere. I tillegg inneholdt rammeverket gjerne konkrete verktøy som skjema og maler som ble brukt aktivt i deres arbeid med å bistå skoler. En informant beskrev det slik:

«I prosjektet som ble gjennomført ble det laget en plan, og vi i PPT har vært opptatt av å gjøre den planen kjent, og i de skolene som jeg bistår bruker de den effektivt. Jeg tenker det er en styrke at vi har en plan som skal være kjent for alle.»

Betydningen av planene og verktøyene som var blitt arbeidet frem ble fremhevet av alle informantene. Til tross for et tydelig fellestrekk i form av kommunale prosjekter og planer, kom det frem at det ikke forelå en tydelig modell som utgangspunkt for det systemrettede arbeidet med skolefravær. Alle informantene viste til ulike utviklingsprosjekt som hadde medført at det ble laget et eget felles rammeverk for dette arbeidet innad i kommunen eller egen PP- tjeneste. Flere av informantene nevnte i tillegg ulike modeller som pågikk nå eller var under innføring rettet mot ulike satsinger i deres kommune som for eksempel læringsmiljø, mobbing eller tverrfaglig samarbeid med andre instanser. En informant vektla betydningen av ledelse på kommunalt nivå, som innebar et samarbeid mellom skoleledere og leder av PPT om hvordan de kunne arbeide med bruk av rammeverket for å redusere fravær.

4.1.2. Organisering av systemrettet arbeid og samarbeid med skolen

Alle informantene viste til at arbeidet med skolefravær var prioritert, men et mønster som kom tydelig frem i datamaterialet var at dette var ulikt organisert. Alle informantene viste til at PP- rådgiverne ved kontoret hadde en type fordeling av skoler mellom seg, og at de fungerte som faste kontaktpersoner til disse skolene. Et fellestrekk var at tjenestene hadde henvisninger både på individ og system. Dette ble beskrevet slik av en informant:

«For systemrettet arbeid sånn generelt så har vi egen henvisning for systemsaker, men det er ikke en stor mengde av den typen henvisninger.»

I tillegg til at alle hadde henvisninger for både individ og systemsaker så var et annet fellestrekk, at 3 av 4 informanter nevner at de hadde faste kontaktpunkter med skolene før det ble henvist til tjenesten. I datamaterialet hadde dette ulike benevninger, men mønstret viste en tilnærmet lik funksjon, og heretter i denne oppgaven blir dette kalt kontaktmøter. Slike faste kontaktmøter ble nevnt som en viktig rutine for å kunne drøfte saker med skolene, før skolene mer formelt henviste saker til PPT. Datamønstret viser at beskrivelsene av handlingsrom i arbeidet som veileder for utvikling av systemrettet arbeid, synes å henge tett sammen med organiseringen i egen PP- tjeneste. Det synes sentralt at det er innarbeidet strukturer som henvisninger både på individ og systemnivå og jevnlig kontaktmøter med skolene. Et fellestrekk ved informantenes oppfatning av samarbeidet med skolen er at de opplever at de som PP- rådgivere får posisjon og legitimitet i arbeidet, og erfarer at de får et handlingsrom.

Mønstrene i materialet viser at dette kan synes å henge tett sammen med organiseringen av det systemrettede arbeidet i tjenesten. En informant uttrykker:

Når det er henvist på systemsaker, så er det jo gjerne for at det er noe skolen ønsker. De vil at vi skal komme inn å være en sparringspartner, og se hvilke tiltak det kan være lurt å sette i verk.»

Informantene gir uttrykk for at organiseringen med henvisninger og system bidrar til et økt fokus på systemarbeid, men på samme tid kommer det frem i datamaterialet at dette synes avhengig av at skolene ønsker at PPT skal bidra på systemrettet arbeid.

«Det er jo på en måte skolene som kommer med sakene, og da er det jo på en måte prisgitt at det at skolene får av råd fra oss er på bakgrunn av den informasjon som de gir.

Informantene gir uttrykk for at man i arbeidet med å bidra til endring i skolen som organisasjon er avhengig av at skolene ønsker dette samarbeidet og er interessert i systemrettet utviklingsarbeid. Som PP- rådgiver gir man råd på bakgrunn av informasjon gitt av skolene, og det kan få betydning for om PP- rådgiveren dreier sakene mot system eller individ. Det kommer også frem at det kan være utfordrende å dreie saker mot systemrettet arbeid, det synes avhengig av om skolen klarer å utvise den fleksibiliteten som det anses å være behov for. Informantene setter dette i sammenheng med skolekultur og organiseringen innad i den enkelte skole av de ulike arbeidsoppgavene.

Det kommer frem at det synes å være mange individsaker om skolefravær, og at systemarbeidet henger tett sammen med det individrettede arbeidet i slike saker. Dette tyder på at ulike roller og arbeidsoppgaver har en betydning. En informant beskriver det slik:

«Vi som PP- rådgivere må passe på så vi ikke tar over skolen sitt arbeid, de er nærmest barna og skal ha den beste relasjonen. Men jeg tenker at en PP- rådgiver bør ha kompetanse til å veilede skolene i sakene.

Informantene peker på at mye av arbeidet med skolefravær er bistand i individrettede saker. Deres oppgaver som PP- rådgivere i det systemrettede arbeidet anses å være bistand, hjelp og veiledning. Målet er å øke skolenes forståelse og kompetanse til å ta i bruk det kommunale

rammeverket i økende grad selv. Det synes viktig at en som PP- rådgiver etterspør hva skolen selv har gjort, for informantene vektlegger at flere skoler gjør mye bra arbeid. Det kommer frem at det kan synes viktig for PPT å etterlyse på ledernivå hvordan skolene skal arbeide for å heve egen kompetanse. Det synes viktig at skoleleder prioriterer dette arbeidet og har fokus på å øke dette i organisasjonen. Dersom skolene oppnår bedre kapasitet på det grunnleggende arbeidet, er målet at de kan søke individrettet bistand hos PPT når sakene blir mer omfattende, og ved behov for en nøytral part i møter med elever og foresatte.

I tillegg til en organisering med kontaktperson og kontaktmøter samt henvisninger på system og individ, kom det til syne at tjenestene hadde iverksatt og utviklet ulike andre typer tilbud. To av tjenestene viste til at det var opprettet egne team i PP- tjenesten i forhold til arbeidet med skolefravær eller nærvær. En av informantene uttrykte det slik:

«Vi har et litt vanskelig organisatorisk kart, for vi har et fravær- nærværsteam som arbeider mot flere kommuner, som er en del av et annet team som bare arbeider i kommune X.»

Informantene pekte på at teamene var opprettet for å få et system for arbeidet med fravær, heretter i denne oppgaven blir disse kalt fraværsteam. Det ble brukt ulike benevninger på teamene og det syntes å være noe ulik organisering av oppgavene. Til tross for ulik organisering synes bakgrunnen for opprettelsen av fraværsteamet, for begge disse tjenestene, å henge tett sammen med et behov for å få til god forebygging og tidlig innsats. Begge informantene var tydelig på at henvendelser til fraværsteamet kunne komme både fra skoler, foresatte og elever selv. De krevde ikke formelle skriftlige henvisninger, og tanken var å være rask tilgjengelig samt unngå venteliste. Teamet skulle være et lavterskeltilbud, fordi de hadde erfart at det vært en økning i behovet for støtte i forbindelse med skolefravær.

4.1.3. Avdekking og mulighet til å komme tidlig inn

En annen kategori som ble fremtredende i datamaterialet var avdekking av fravær. Alle informantene beskrev at det hadde vært arbeidet med dette og at det syntes fortsatt som viktig å få skolene til å føre og følge opp fravær. En av informantene beskrev dette slik:

«Det å føre fravær, å jobbe på det systemiske med det å føre fravær, det er første bud til å komme en vei med å forstå fravær og å kunne gjøre noe med fravær.»

Informantene anser det som viktig å prioritere arbeidet med å få skolene til å føre og følge opp fravær, fordi det anses som viktig å avdekke for raskt å kunne følge videre opp. Deres inntrykk er at skolene er blitt bedre til å forstå betydningen av å føre fravær. Informantene viser til at saker som omhandler fravær prioriteres i egen tjeneste. De viser til rutiner for å ha dette på sakslista i møter med skoler, samt bidra til at skolene arbeider for å bli bevisst på hvor viktig det er å ta tidlig tak i utfordringer når en kan se en økning eller et mønster i fravær. Deres erfaring synes å være at når utfordringer med fraværet er blitt store, krever det svært mye arbeid å snu dette. Informantene vektlegger derfor at det er viktig å gjøre skolene klar over at de ikke kan innta en vente og se holdning til utfordringer med fravær.

4.1.4. Oppsummering forebygging og tidlig innsats

Funnene viser at informantene vektlegger forebygging og tidlig innsats i arbeidet med skolefravær. Det er en svært relevant utfordring og prioritert arbeid i deres PP- tjenester. Funnene beskriver at det synes viktig at kommunene har satset på dette gjennom ulike prosjekter, som har ført til et felles rammeverk og rutiner, som brukes av PPT og skoler. Det kommer også frem at tjenestene har ulik organisering, men at det finnes noen likhetstrekk på hvordan de organiserer det systemrettede samarbeidet med skoler. Det synes å være mange individsaker om fravær, og systemarbeid om fravær henger tett sammen med dette. Det synes viktig å øke skolenes grunnleggende kompetanse på å forebygge og håndtere fravær. Informantene beskriver at de får handlingsrom og legitimitet når de samarbeider med skoler, men at dette henger sammen med skolenes interesse for utviklingsarbeid samt at de ønsker å bruke PPT som bistand i systemsaker. Funnene kan tyde på at PP-tjenestene arbeider med å utvikle ulike former for tilbud for å ivareta forebygging og tidlig innsats som en viktig del av tjenesten. Det å veilede skolene på å føre og følge opp fravær var en sentral del av arbeidet for å forebygge og sikre tidlig innsats. Deretter ble det fremtredende at dette måtte følges opp med å iverksette tiltak så fort som mulig.

4.2 Kompetanse og tiltak

Alle informantene uttrykte som tidligere beskrevet at skolefravær ble ansett som en svært relevant utfordring i deres arbeidshverdag, og som noe det hadde vært arbeidet med i deres kommune og deres PP- tjeneste over tid gjennom ulike prosjekter. De uttrykte derfor at de opplevde at deres tjeneste hadde opparbeidet seg kompetanse, noe en informant beskrev slik:

«Vi prøver å holde et godt trykk på kompetanse, vi har deltatt på mange webinar og kursdager. Vi har i tillegg et veldig stort fokus på å lese litteratur og drøfte hvordan det kan brukes i vår hverdag.»

Det er et fellestrekk i datamaterialet at alle informantene gir inntrykk av at de opplever at deres tjeneste har god kompetanse på temaet skolefravær. De beskriver at dette er noe som noen ved tjenesten har jobbet mye med og gjennom dette har tjenesten opparbeidet seg erfaring samt kompetanse gjennom kurs m.m.

4.2.1 Skolenes kompetanse og skolen som system

Når informantene skal beskrive hvordan skolene vektlegger kompetanse om systemrettet arbeid med skolefravær, viser datamaterialet til noen ulike erfaringer. Det fellestrekket som syntes mest sentralt var at de opplevde at skolene i større grad enn tidligere vektlegger og er mer bevisst arbeid med å redusere skolefravær. En informant uttrykte det slik:

«Ja, jeg tror nok de vektlegger det, men enhetene er så forskjellig, og har til tider også fokus på ulike ting, så det er nok veldig forskjellig.»

Informantene viser til en økt vektlegging av temaet på skolene, men at kompetansen kan variere fra skole til skole og mellom lærerne. Informantene peker på at noen viser stor forståelse og er gode på å tilrettelegge. Andre skoler er mer tydelig på egen praksis, og mindre mottagelig for veiledning. Hos noen skoler kan dette henge sammen med at de mener at dette er merarbeid og utenfor deres arbeidsområde. Flere av informantene setter skolenes vektlegging og kompetanse i sammenheng med skolenes arbeidsoppgaver og organisering. De gir uttrykk for at utfordringene med fravær kan synes å henge sammen med ulike faktorer i skolen som system. Dette kan være faktorer som påvirker hvordan skolen som system klarer å avdekke og følge opp fravær, slik en informant peker på i dette sitatet:

«På ungdomsskolen er det veldig mange lærere, spesielt nå, med fokus på faglærere, det kan være klasser som møter 7- 8 lærere på ei uke.»

Betydningen av at det er flere lærere i en klasse anses som en årsak til at skolen som system kan få utfordringer med fravær. Informantene peker på at noen kan glemme eller være sen med å føre, og dermed kan det bli vanskelig å få oversikt over uheldige mønstre som er under utvikling. I tillegg kan det være vanskelig å få til god nok kommunikasjon blant og mellom

lærere om hva som skal til for å hjelpe elever som strever med fravær. Flere informanter viser også til slike faktorer i skolen som system som synes å kunne føre til økt fravær i skolen. En informant beskrev dette slik:

«Det er mange føringer, mange kompetansemål og mange forventninger til læreren, som gjør at det konkrete direkte møtet med eleven kan bli forsaket. Læreren skal innhente vurdering av eleven, kan den lese, skrive, regne, samhandle og mange flere ting.

Disse erfaringene med skolen som system synes å handle om at det er mange mål og forventninger på skoler, skoleledere og lærere om resultater, noe som kan føre til stress og press også på elevene. Dette kan gjøre det vanskelig å få til gode nok relasjoner og forutsigbare rammer. Lærers mulighet til å få gode relasjoner med eleven anses som viktig for å få til god tilrettelegging. En oppstykket organisering med flere faglærere, kan føre til lite samarbeid mellom lærerne, noe som kan bli for fragmentert for elever som trenger oversikt og en forutsigbar skoledag. Noen skoler vektlegger relasjoner og samarbeid, mens det på andre skoler synes vanskeligere å få dette til på en god nok måte. Disse erfaringene med skolen som system kommer også til syne i datamaterialet når det blir spørsmål om hvilke tiltak som synes særlig viktig for å forbedre det systemrettede arbeidet med skolefravær. Mønstrene i datamaterialet peker mot to kategorier som jeg har valgt å kalle læringsmiljø og kartlegging.

4.2.2 Læringsmiljø

I datamaterialet kommer det frem at informantene vektlegger at et systemrettet arbeid for å forebygge og redusere fravær innebærer å sikre ulike faktorer som hører sammen med å utvikle et godt læringsmiljø. En informant uttrykte det slik:

«Læringsmiljøet er en kjempeviktig faktor, den aller viktigste faktoren, fordi en ser at dersom det ikke fungerer og det er elever som blir mobbet eller ikke har venner, så er det min erfaring at det er den største risikofaktoren for å bli hjemme.

Informantene vektlegger at forebygging handler om å gjøre elevene trygge. Det synes å innebære et fokus på hvordan lage et godt klassemiljø og en vektlegging av at miljøet og trivsel har betydning for om eleven er mottagelig for læring. Dette er noe som det må jobbes kontinuerlig med i skolen for å unngå at elevene mangler venner og blir utsatt for mobbing.

Mobbing er noe som flere informanter uttrykker at de anser som en økt risiko. En annen risikofaktor for skolefravær som informantene beskriver er elever som ikke mestrer det faglige, og som ikke får den tilpassingen som de har behov for. Flere av informantene viser til betydningen av et læringsmiljø som bygger på en god relasjon og kommunikasjon med elever og foresatte som viktig, Det synes viktig med tanke på forebygging og tidlig innsats, men også som et tiltak når fraværet blir høyt. Disse faktorene synes å henge sammen med det som informantene har beskrevet som viktige rutiner, som innebærer å kartlegge situasjonen godt ved mistanke om utfordringer knyttet til fravær.

4.2.3 Kartlegging

Kartlegging i en eller annen form er et viktig tiltak som alle informantene har erfaring med når et mønster av tidlig fravær er i ferd med å bli utviklet. En informant fortalte:

«Alle 3 parter skal ha sagt noe om situasjonen. Vi har 3 skjema med mange spørsmål, som rettes til skolen, eleven og foresatte. Vi får veldig mye informasjon som utgangspunkt for å begynne å jobbe med saken.»

Det er et tydelig fellestrekk hos alle informantene at de gjennomfører kartlegging av alle parter, både skole, elev og foresatte. Det kommer også frem at de har maler for intervju, eller skjema som de tar i bruk i dette arbeidet. Etter en kartlegging er gjennomført synes det som en fremtredende erfaring at den viser vei for en alternativ opplæring en periode som tar hensyn til det kartleggingen har vist av utfordringer. En informant beskrev det slik:

«Etter kartlegging kalles det inn til et nytt møte, felles med elev, foresatte og skole, der vi lager en samarbeidsavtale.

Det er fremtredende at informantene bruker kartleggingen som et grunnlag for det videre arbeidet med å finne frem til tiltak som kan få eleven ut av et mønster med økt fravær og tilbake til mer nærvær på skolen. Det anses som viktig å finne frem til individuelle alternativer for den enkelte eleven og det kan være behov for ulike tiltak som kortere dager, tilrettelegging i fag, lekser, prøver eller lignende. Dette synes å henge sterkt sammen med begrepet tilpasset opplæring, og det vektlegges å finne frem til alternativ som kan gi mer nærvær på skolen. En informant er også svært opptatt av at det må arbeides for å øke bevisstheten om at fravær over tid ikke bare handler om elevens plikt til opplæring, men

retten til å få undervisning, og at et alternativt opplegg må ha dette som bakgrunn. Retten til opplæring må bety noe, og når skoler derfor minner de foresatte på om plikten, så må de også være klar over den retten som eleven har til opplæring. Det kommer også til syne at begrepene som blir brukt i datamaterialet varierer og at skolefravær og skolevegring begge brukes med nokså lik betydning. Dette viser behovet for en kartlegging for å finne de riktige tiltakene.

4.2.4 Oppsummering kompetanse og tiltak

Funnene viser at informantene beskriver kompetansen i egen PP- tjeneste om skolefravær som god, og som noe det har vært arbeidet med. De beskriver at kompetansen om skolefravær og tiltak ute i skolene kan variere, og synes å henge sammen med hvordan skolene som system fungerer. Det synes særlig viktig at skolene arbeider bevisst og kontinuerlig med å skape gode læringsmiljø, med fokus på trygghet, gode relasjoner og god tilpasset opplæring. Når skolene avdekker utfordringer med fravær, er det viktig at dette kartlegges godt og følges opp med tiltak som utarbeides gjennom samarbeid mellom alle partene, skolene, eleven og de foresatte. Tiltakene bør henge tett sammen med tilpasset opplæring, for det synes viktig å finne frem til alternativ som kan gi eleven mer nærvær på skolen.

4.3 Samarbeid

Det kommer frem i datamaterialet at det synes svært viktig å ha fokus på samarbeid og informantene beskriver betydningen av ulike former for samarbeid innad i en kommune, innad i skolen som organisasjon, med støtteapparat og elever og foresatte. Samarbeid med elev, foresatte og andre instanser ble svært relevant i datamaterialet.

4.3.1 Elevens stemme

Det fremkommer tydelig i datamaterialet at alle informantene er svært opptatt av å vektlegge elevens stemme i arbeidet med å redusere skolefravær. Dette blir beskrevet slik av en informant:

«Vi har definitivt rutiner for å sikre elevens stemme. Vi snakker åpent på fellesmøter, med foreldre og elever at vi ikke er inne i et arbeid uten at eleven er representert.»

Alle informantene vektlegger elevens stemme veldig sterkt, de er opptatt av å ivareta barnets stemme og barnets beste. De viser til mer målrettede rutiner for å få elevenes stemme frem,

som egne intervju med eleven, og at dette vektlegges i sakkyndig vurdering som skal si noe om hva som er gjort for å få frem elevens stemme. Samtidig viser datamaterialet at informantene deler erfaringer om at det i noen saker kan være vanskelig å få tak i sårbare elevens stemme. Dette medfører at de må være fleksible for å få frem denne i arbeidet. Alle beskriver at de har erfaring med å avtale møter på skolen, PPT, cafe eller hjemme hos eleven i noen saker, for å få tak i elevens stemme. De viser til bruk av skjema for å få i gang samtaler, og at de anser fleksibilitet og imøtekommenhet som viktig for å få ungdommer i tale.

Informantene vektlegger å øke skolens kompetanse på å legge til rette for samtaler og dialog med eleven. Relasjoner er et viktig begrep, og en god relasjon synes viktig for å få tak i elevens stemme. De ønsker derfor å øke skolens kompetanse om dette, for å forebygge fravær, men også som et viktig tiltak når det oppstår utfordringer. En god relasjon kan gjøre det lettere å ta en samtale om det som er vanskelig, å sikre en tidlig innsats.

4.3.2 Samarbeidet med de foresatte

Mønstret i datamaterialet viser tydelig at informantene erfarer samarbeidet med de foresatte som viktig og positivt. Informantene uttrykker en stor forståelse for at det er krevende å være fortsatt for et barn som utvikler et høyt skolefravær, slik en informant uttrykker i dette sitatet:

«I de sakene som jeg har hatt, så har samarbeidet vært veldig godt. Det har vært svært fortvilte foreldre, de forlater huset hver dag uten å ha fått ungdommen ut, eller opp av senga eller ut av rommet. Foreldrene er fortvilt, de ønsker hjelp, men ukene og månedene går.»

Til tross for at informantene viser til gode erfaringer med samarbeidet med foresatte, viser de til at det kan henge sammen med at de er en nøytral part som kommer inn for å bistå i sakene. Deres oppgave blir å hjelpe til med å koordinere og sette i gang tiltak. Samarbeidet mellom skoler og foresatte kan noen ganger være vanskelig og krevende, noe som informantene har erfaring med at kan variere. Informantene viser til at noen foreldre kan kjenne på at de maser på skolen, for å bli hørt. De har over tid meldt bekymring, fordi de har hatt kampen hjemme om å få barnet på skolen, og så opplever de å bli lite forstått og hørt av skolen. Uten en felles forståelse blir det vanskelig å bli enig om hvilke tiltak som er egnet. I datamaterialet er det et fellestrekk, at det synes å være kjent at det tidligere kan ha vært en rutine å melde fraværsutfordringer til barnevernet nokså fort, men at dette ikke er en rådende rutine nå.

4.3.3 Tverrfaglig samarbeid

Når det gjelder tverrfaglig samarbeid viser datamaterialet til noe varierende erfaringer. Det tydeligste fellesmønstrer er at informantene har opplevd samarbeid med tverrfaglige instanser i individsaker, og det mest vanlige synes å være møter med BUP. I tillegg har flere informanter erfaring med samarbeid i individsaker med enten helsesykepleiere, barnevern, habiliteringsteamet eller kommunepsykolog. Informantene beskriver at de stort sett erfarer at dette samarbeidet går greit, og at det er fint å få frem perspektiver fra andre instanser, noe som kan gi en økt forståelse for hva det er eleven strever med og hvilke tiltak som kan hjelpe. Samtidig viser informantene til at det kan være utfordrende å få samarbeidet til å fungere hensiktsmessig uten etablerte rutiner for hvordan samarbeidet skal fungere. En informant beskriver det slik:

«Det er fra sak til sak, og jeg opplever at samarbeidet går greit. Det kan være variabelt, både BUP og barnevern fordi man ikke har etablerte rutiner for hvordan det skal samarbeides, og da blir det litt sånn fra fagperson til fagperson.»

Informantene vektlegger at det er svært viktig at de enhetene som må være inne i saken deltar, men at alle må dra i samme retning, ellers blir det kaotisk. Hvis de ulike instansene gir ulike og motstridende råd, så kan det føre til et manglende handlingsrom, og muligheten for å hjelpe blir borte.

Noen av informantene viser til at det er prøvd å lage noen faste strukturer for samarbeid mellom flere tjenester, men erfaringene er varierende. Ulike ressurser og kapasitet kan gjøre det vanskelig å få til et godt nok samarbeid, for eksempel med helsesykepleiere, som kan være lite på skolene. Andre informanter viser til at de har fått til noen vellykkede strukturer med faste møter med andre tjenester. En informant viser til et fast samarbeid med kommunepsykolog. En annen til at det er noen faste møter på skoler med ulike instanser, som gir rom til å diskutere ulike saker anonymt, også skolefravær. Den samme informanten hadde også erfaring med å prøve ut et samarbeid med BUP. Til nå var det bare etablert noen få møter i året, men erfaringen var at det ga nye muligheter til å bli enig om ulike rutiner og strukturer for samarbeid. Dette hadde vært nyttige erfaringer, som det var ønskelig å arbeide videre med.

4.3.5 Oppsummering samarbeid

Funnene viser at informantene vektlegger samarbeid i sitt arbeid. Alle informantene vektlegger tydelig elevens stemme, og de er opptatt av å få tak i denne for å finne frem til barnets beste. Informantene vektlegger også samarbeidet med de foresatte, de har stort sett positive erfaringer og synes det er viktig. De begrunner dette i stor grad med at de kan bli oppfattet som en nøytral part mellom skole og hjem. Når det gjelder samarbeid med andre instanser var funnene mer varierte. Alle informantene vektla at det var viktig å få flere instanser på banen, men hvordan samarbeidet fungerte var i stor grad avhengig av de enkelte fagpersonene, fordi det stort sett manglet faste strukturer og rutiner for samarbeid.

5.0 Drøfting

Kapitlet drøfter funn i denne studien i lys av kunnskapsgrunnlaget fra kapittel 2.

Forskerspørsmålene og funnene har vært retningsgivende og drøftingen tar utgangspunkt i det som informantene vektlegger innen forebygging og tidlig innsats, kompetanse og tiltak samt samarbeid. Denne drøftingen vil bidra til å belyse og besvare oppgavens problemstilling: *Hva vektlegger PP- rådgivere i det systemrettede arbeidet på ungdomstrinnet for å redusere skolefravær?*

5.1 Forebygging og tidlig innsats

PP- tjenesten skal arbeide mer forebyggende, og ha fokus på tidlig innsats før en vanske oppstår i tillegg til å være sakkyndig instans (Meld. St.6 (2019-2020, s. 55-57). Denne delen vil drøfte de funn som kom frem i oppgaven, som omhandler informantenes beskrivelser av systemrettet arbeid i skolen med å forebygge og sikre tidlig innstas for å redusere skolefravær.

Alle informantene beskriver at deres PP-tjeneste har deltatt eller deltar i ulike typer utviklingsarbeid, med fokus på hvordan de skal kunne bistå skolene mer forebyggende for å redusere utfordringer med skolefravær. De beskriver at det over har vært arbeidet med prosjekter for å utvikle ulike former innen tjenesten som har fokus på å ivareta forebygging og tidlig innsats. Funnene i denne studien tyder på informantene synes å prioritere forebygging og tidlig innsats i arbeidet med skolefravær og at dette er en relevant utfordring som blir ansett som viktig i deres PP- tjeneste. Det kan indikere at det drives utviklingsarbeid hos de ulike tjenestene i henhold til intensjonene i offentlig rammeverk, hvor PP- tjenesten

blir omtalt som en viktig del av laget rundt barna for å sikre tidlig innsats, inkludering og et godt tilpasset opplæringstilbud (Meld. St. 6 (2019-2020)).

Alle informantene beskrev at eget utviklingsarbeid hang tett sammen med at det innad i kommunene hadde vært vektlagt å arbeide frem et felles rammeverk for skoler og støtteapparat. Funnene viser at det er etablert handlingsplaner og rutiner i kommunene, og informantene beskrev dette som en styrke i deres arbeid. Det hadde stor betydning og var et verktøy som de brukte aktivt i arbeidet med å bistå skolene med å redusere fravær. Ifølge Kearney & Graczyk (2014) synes det viktig for å forbedre praksis, at skoler og støtteapparat finner frem til et felles rammeverk mot skolefravær som har et økt fokus på forebygging og tidlig innsats. Rammeverket besto av kommunale planer, veiledere og prosedyrer som bidro til rutiner for forebygging og verktøy i håndteringen. Informantene beskrev at de var opptatt av å gjøre rammeverket kjent ute i skolene, de veiledet skolene til å ta dette i bruk. De anså det som viktig og ønskelig at skolene i økende grad kunne benytte dette i eget arbeid med skolefravær. Dette synes å samsvare med det som vektlegges av Havik (2015) som anser det som nødvendig arbeid for støtteapparat og skoler å omsette planer og prosedyrer til god praksis og håndtering. Funnene tyder på at PP- rådgiverne arbeider for å omsette planer og rutiner til god praksis ute i skolene og har et mål om at skolene skal ta dette mer aktivt i bruk på egen hånd. De anså det som en viktig oppgave for å få til en bedre praksis i skolene som system, at skolen økte egen kompetanse og kapasitet på å bruke disse verktøyene.

Informantene uttrykte at god forebygging og tidlig innstas i arbeidet med skolefravær synes å henge tett sammen med hvordan skolene som system fungerer. De pekte på faktorer som hvordan skoler og lærere arbeider med godt læringsmiljø vektlegging av relasjoner og grad av samarbeid. De beskriver at kompetansen og bevisstheten om skolefravær kan variere, og setter dette i sammenheng med skolekultur og deres organisering av arbeidsoppgavene. Disse funnene peker på at informantene synes opptatt av å forbedre skolenes kompetanse som system, for å forebygge å håndtere skolefravær bedre og peker på et behov for å arbeide mer systemrettet og forebyggende. Funnene kan tyde på at informantene anså det som en viktig oppgave, noe som synes å samsvare med en forventning om at PPT skal dreie virksomheten mot mer systemrettet arbeid (Lekang & Moen, 2021).

5.1.1. Systemrettet arbeid og forebygging

Ifølge Hesselberg & von Tetzchner (2016) vil det å arbeide mer systemrettet føre til at organisasjonen kan fungere bedre og oppnå økt kvalitet. Funnene i denne studien viser at informantene i sitt arbeid som PP- rådgivere anser det som viktig å bidra til endringer i skolen som system, for å forbedre forebygging og sikre tidlig innsats. Informantene peker på organiseringer i egen tjeneste som bidrar til dette, som faste kontaktmøter med skolene for å drøfte saker og henvisninger både på individ og system. Beskrivelsene viser at de opplever at fikk posisjon og legitimitet ute i skolene, og erfarer mye positivt samarbeid med skoler. Samtidig kommer det frem at graden av dette kunne variere mellom skoler og lærere, og at arbeidet med å bidra til endring i skolen som organisasjon, er avhengig av at skolene ønsker dette samarbeidet.

Til tross for at informantene anser å arbeide systemrettet som viktig, viser funnene at de hovedsakelig bistår skolene i arbeidet med skolefravær knyttet til individsaker. Dette samsvarer med funn i Nordahl- rapporten som viser til at for mange ansatte i PPT bruker arbeidstiden til individrettet arbeid, noe som kan gå på bekostning av å bistå det forebyggende arbeidet (Nordahl et al., 2018). Funnene indikerer at det fortsatt synes å være en tradisjon som tilsier at PPT hovedsakelig bistår skolene med individrettet oppgaver, også i fraværssaker. Flere av informantene beskrev nettopp disse utfordringene, og uttrykte at saker om skolefravær var økende, og at de var presset på tid og kapasitet i forhold til å klare å bistå mengden saker. Dette kan tyde på at det synes å være en utfordring at kapasiteten til PPT i for stor grad benyttes til å bistå skoler med individrettet arbeid. Det kan begrense mulighetene til å bistå skolene med systemrettet arbeid som har fokus på forebygging og tidlig innsats.

Funnene viser at informantene i stor grad veiledet skolene i individsaker i forbindelse med skolefravær, men at det ble vektlagt å bruke rammeverket som var utarbeidet, slik at skolene skulle bli kjent med dette. Da kunne de ved senere saker etterspørre om skolen hadde tatt dette i bruk. Ved å arbeide på denne måten hjalp de enkeltelever med fravær utfordringer, samtidig som det medførte at skolen ble kjent med bruken av verktøyene. Dette synes å samsvare med det offentlige føringer omtaler som at det forebyggende og det individrettede arbeidet ikke er motsetninger, og bør blir sett i sammenheng (Utdanningsdirektoratet, 2017). Tiltak som hjelper en elev kan heve kvaliteten for andre elever, og motsatt, noe som kan påvirke at flere får tidligere og bedre hjelp (Meld. St.6 (2019-2020, s. 56). Funnene indikerer

at PPT bidrar med systemrettede tiltak og endringer i skolen i sammenheng med de individrettede oppgavene. Dette synes å kunne bidra til å øke skolens egen kompetanse på å håndtere fraværssaker, og føre til at andre elever får tidligere og bedre hjelp, og ikke utvikler større vansker. Samtidig indikerer funnene at det synes å være et økende behov for hjelp med fraværssaker, noe som tyder på at det er behov for en forbedret praksis som forebygger og sikrer tidlig innsats.

Funnene viser at informantene beskrev egne PP-tjenester som utviklingsorienterte. To av informantene viste til at deres tjenester hadde etablert fraværsteam. Til tross for en noe ulik organisering, var begge informantene tydelig på at de ikke krevde henvisninger, de ønsket å være rask tilgjengelig og både skoler, elever og foresatte kunne kontakte teamet ved behov. De anså et slikt tilbud som et lavterskeltilbud for å hjelpe koordinert og raskt, og det var opprettet med tanke på å få et system for arbeidet med fravær. Ifølge Ingul & Havik (2021) kan team som har god kompetanse, gjerne tverrfaglig, være viktig for å arbeide med å skape en bedre og lik praksis innad i en kommune, og i skoler for håndtering av skolefravær. Funnene i studien indikerer at tjenestene arbeider med å forbedre egen tjeneste og samarbeidet med skoler, gjennom å utvikle tilbud som skal ivareta et økende behov. Ifølge Hesselberg & von Tetzchner (2016) kan systemtiltak som PPT iverksetter for å forbedre eget arbeid og tjeneste, påvirke det systemrettede arbeidet og samarbeidet med skolen. Gjennom informantenes beskrivelser av tjenestene som opptatt av utvikling, og etablering av fraværsteam og andre tilbud, synes det som om PP- tjenestene arbeider for å møte et økende behov i praksisfeltet. Dette synes å være i tråd med intensjoner og føringer som peker på at de skal arbeide mer med forebygging og tidlig innsats og være tettere på praksisfeltet (Meld. St.6 (2019-2020), s. 56).

Funnene viser at informantene anså det som særlig viktig at skolene hadde oversikt over fravær, og dette var et arbeid innen rammeverket som de prioriterte å følge opp. Informantene viste til at for å kunne komme med god bistand var de avhengig av at skolene hadde et system for dette, og at det var prioritert. De anså det som viktig å øke skolenes forståelse for at dette var en forutsetning for avdekking av utfordringer og mulighet til å få til tidlig innsats. Deres erfaring var at når utfordringene med fravær var blitt stor, ble det mer krevende å hjelpe. Noen skoler var blitt mer bevisst på dette, men dette var en oppgave det var tydelig at skolene måtte ha fokus på i sitt arbeid. Dette samsvarer med det Havik (2018) understreker når hun

peker på at det er særlig viktig med fraværstrutiner og prosedyrer som sikrer at fravær følges opp. Dette støttes av Kearney & Graczyk (2014) som peker på at selv små mengder fravær kan knyttes til store vansker, og det er derfor svært viktig å ta tak i fravær raskt. Funnene gir grunn til å anslå at dette belyser en viktig utfordring i praksisfeltet. For å kunne få til en god nok forebygging og muligheter til å følge opp fravær, må skolene sikre at de har oversikt over fraværet og følger de grunnleggende rutinene i rammeverket. Havik (2015) peker på dette når hun uttrykker at mange kommuner har planer, men strever med å få de omsatt til god praksis, noe hun anser som en viktig oppgave for skoler og støtteapparat. Informantenes beskrivelser indikerer at dette er et sentralt moment i arbeidet med å utvikle en bedre praksis. Det synes viktig å øke skolenes egen kompetanse på forebygging og tidlig innsats, og PPT er en viktig veileder i dette arbeidet. Dette tyder på at det kan være ulike forventninger om arbeidsoppgaver og ansvar som kan utfordre praksis og samarbeidet mellom PP- tjenesten og noen skoler og lærere. Noe som indikerer et behov for å koordinere oppgavene hensiktsmessig.

5.1.2. Koordinering av oppgaver

Skoler og lærere kan på grunn av mangel på ressurser og mange arbeidsoppgaver ha for store forventninger til ulike instanser (Amundsen, et al., 2020). Funnene viser at for å forebygge fravær synes det svært viktig at skolen som system øker sin kompetanse på forebygging, og at kommunalt rammeverk som er utarbeidet følges opp av skolen som system. Det fremkommer tydelig at informantene vektlegger føring og oppfølging av fravær som viktig, men i tillegg er det svært viktig å utvikle et godt læringsmiljø. Disse faktorene er i tråd med områder Havik (2018) beskriver som grunnleggende viktig for å forebygge fravær, og som skoler og støtteapparat må arbeide med å forbedre. Funnene indikerer at det er et behov for at skoler som organisasjon arbeider med et felles rammeverk. Skolen som system må få økt kompetanse og økt forståelse for hvor viktig et godt læringsmiljø, gode relasjoner og oppfølging av fravær synes å være. Dette anses som viktig i arbeidet med å få en praksis som forebygger og sikrer tidlig innsats.

Informanten beskrev at tidlig innsats mot skolefravær ofte krever fleksibilitet og tilrettelegginger, noe som kan kreve mye av skoler og lærere i en travel hverdag. Det kunne være behov for økt kommunikasjon og samarbeid med hjemmet, og andre alternativer i undervisningen sosialt og faglig. Dette kunne det være vanskelig å oppnå god nok forståelse

for, hos noen skoler og lærere. PP- rådgiverne var opptatt av at deres oppgaver var bistand og hjelp, og at de ikke kan overta ansvaret til skolen og lærerne. Dette kan ha en betydning for samarbeidet dersom de sees i sammenheng med funn Amundsen, et al. (2020) peker på, som viser til at lærere gir uttrykk for at det kan være liten hjelp å få fra støtteapparatet. Deres erfaring er at ansvaret fraskrives og skyves tilbake på skolen, og at det kan være liten hjelp å få fra PPT (Amundsen, et al. (2020)).

Funnene i denne studien kan indikere at arbeidet med å veilede skolene om praksis kan utfordre samarbeidet, handlingsrommet og oppgavefordelingen mellom PP- tjenesten og skolene. Dersom skoler eller lærere har forventninger om at når de kontakter et fraværsteam eller PPT så blir ansvaret overlatt til disse instansene, kan det bli vanskelig å oppnå en forståelse for skolens rolle i dette arbeidet. Informantene vektlegger at bedre forebygging og tidlig innsats anses å være avhengig av skolen som system. Dette indikerer at skoler som organisasjon må arbeide med utfordringer for å forbedre praksis. Det synes å være et behov for å koordinere ansvar og oppgaver som avklarer hvem som skal følge opp de ulike tiltakene. Dette tilsier at det å bruke en modell som tiltakspyramiden kan være et hjelpemiddel for å øke skolens kompetanse og kapasitet til å arbeide mer systemrettet for å forebygge å håndtere skolefravær. Den kan belyse at forebygging og tidlig innsats er svært viktig for å redusere skolefravær og at dette er områder som det er viktig at skoler og lærere arbeider godt med å forbedre. Kearney & Graczyk (2014) peker på at tiltakspyramiden som modell kan bidra til å gi oversikt over tiltak og ansvar, samt understreker behovet for å arbeide forebyggende og systematisk i skoler. Dette underbygges av Ingul & Havik (2021) som peker på tiltakspyramiden kan gjøre det synlig at det viktigste arbeidet til skoler og lærere for å forebygge fravær, hovedsakelig vil være på de nederste trinnene.

Funnene tyder på at det synes viktig å arbeide godt systemrettet med et felles kommunalt rammeverk, og at det kan være behov for å koordinere arbeidet bedre. Praksisfeltet synes å oppleve et økt behov for hjelp, og både skole og PPT strever med kapasiteten. Dette peker på et økt behov for å forbedre praksis i skoler med tanke på å forebygge skolefravær. Dette samsvarer med at forutsetningen for et godt forebyggende arbeid synes avhengig av at PP- tjenesten aktivt må tilby sine tjenester, samtidig som at skoler, ledere og lærere må anerkjenne og ønske et samarbeid med PP- tjenesten om systemarbeid (Meld. St.6 (2019-2020, s. 60). Dette kan indikerer behovet for at ledere på flere nivå, kommunalt og på skolene, har fokus på

hvordan de kan få implementert et lokalt rammeverk om skolefravær på en god måte i skoler og støtteapparat. Det synes viktig å samarbeide om hvordan de kan bruke kompetansen til PPT på best mulig måte, slik at kompetansen og kapasiteten i skolene øker. Havik (2015) peker på at synes sentralt å øke kapasiteten i skoler, for å få økt kvalitet på arbeidet med skolefravær. Det synes å være behov for å forebygge og komme tidligere inn, slik at ikke sakene blir omfattende, noe som vil være krevende for skole og PPT og alvorlig for ungdommen og familien. Det synes å være et økt behov for kompetanse i skoler om hvilke tiltak som kan forbedre praksis.

5.2 Kompetanse og tiltak

Skoler og støtteapparat synes å ha behov for mer kunnskap og kompetanse om skolefravær og tiltak, dette uttrykkes av foresatte samt av skoler og lærere (Havik et al., 2014, Amundsen, et.al, 2020). Denne delen vil drøfte funnene i oppgaven som omhandler kompetanse og tiltak. Funnene viser at informantene vektla kompetanse om læringsmiljø og relasjoner samt kartlegging, som blir utgangspunktet for drøftingen i denne delen.

Funnene i denne studien viser at informantene beskriver kompetansen om skolefravær i egen PP- tjeneste som god, og som noe det har vært arbeidet med. Skolefravær og utfordringer med dette prioriteres i tjenesten. Informantene beskriver at kompetansen om skolefravær og tiltak ute i skolene kan variere, men at dette er en økende problematikk. Skoler og lærere synes derfor stort sett motivert for å lære mer om det. Disse funnene synes å samsvare med andre funn i forskningen som viser at skolefravær oppleves som et økende problem i skoler og PPT, flere opplever denne tematikken i deres hverdag, og er motivert og ønsker faglig oppdatering (Havik, 2018, Amundsen, et.al, 2020). Informantene beskriver at kompetansen og mulighetene for å gjennomføre gode tiltak synes i stor grad å henge sammen med hvordan skolene som system fungerer. Informantene vektlegger at det synes særlig viktig at skolene arbeider med å få kompetanse om betydningen av læringsmiljø og relasjoner.

5.2.1. Læringsmiljø og relasjoner

Skolens rolle for utvikling av skolefravær synes å ha vært lite prioritert i forskningen, men det har i de senere år blitt ansett som en viktigere faktor (Havik, 2018). I funnene i denne oppgaven kom det tydelig frem at informantene vektlegger at et systemrettet arbeid for å forebygge og redusere fravær, innebærer at skolene må ha fokus på å utvikle et godt

læringsmiljø. Det synes særlig viktig at skolene arbeider kontinuerlig med å skape et godt læringsmiljø, med fokus på trygghet, gode relasjoner og god tilpasset opplæring. Kearney (2008) peker på at klimaet på skolene er av stor betydning for skolefravær, det er viktig å ha fokus på respekt, aksept og trygghet.

Flere informanter uttrykker at mobbing anses som en økt risiko, samt det å mangle venner, noe de ser på som særlig viktig på ungdomstrinnet. Dette underbygges hos Havik (2018) som anser det som en tett sammenheng mellom å være utsatt for mobbing og streve med fravær. Flere informanter peker på at lærerens mulighet til å få gode relasjoner med eleven anses som særlig viktig, samt det å bygge gode relasjoner mellom elevene. Informantene beskriver at det synes som om mange klasser på ungdomsskolen har for mange lærere å forholde seg til. Det kan gjøre det vanskelig å få til gode nok relasjoner og samarbeid om forutsigbare rammer samt følge opp fravær. Disse funnene synes å samsvare med andre funn innen forskning som viser til at lærere er av særlig stor betydning og utgjør en risikofaktor for utvikling av fravær (Havik, 2018).

Informantene peker på et økt fokus på fag i skolen, og det synes viktig med god faglig tilrettelegging når elever strever. Informantene viser til erfaringer hvor de opplever at det kan være for mange mål og forventninger på skoler, skoleledere og lærere om resultater. Vurderinger og prøver kan føre til stress og press også på elevene. Disse funnene synes å samsvare med det Havik (2018) peker på som årsaker til skolefravær som kan være relatert til skolen. Faktorer i skolen som eleven opplever som vanskelig kan medføre utfordringer med motivasjon, helseplager og skolefravær. Funnene indikerer at utfordringer med fravær kan synes å henge sammen med hvordan skolen fungerer som system. Det er grunn til å anta at det er viktig å få en økt bevissthet om dette blant lærere, og at det er viktig å arbeide med verdier som inkludering samt gi god emosjonell og faglig støtte. Det synes særlig viktig å fremheve at Havik (2018) peker på at den enkelte lærer er den viktigste ressursen i skolen, for å få til gode relasjoner med eleven. Det synes viktig å øke kompetansen hos lærere, om lærerens rolle for forebygging av fravær og tilrettelegging, slik at dette lettere kan overføres til praksis gjennom aktiv deltagelse av de som skal utføre dette (Havik, 2015).

I informantenes beskrivelser kommer det til syne at begreper om fraværsutfordringer synes å variere, i skoler og støtteapparat. Skolevegring og skolefravær er mest benyttet, og til dels om

hverandre og med lik betydning. Amundsen, et.al, (2020) støtter opp om dette og viser til at skoleledere og lærere uttrykker at ulike begreper innenfor området er utfordrende, og at flere lærere ikke skiller mellom begreper innen fraværsutfordringer. Ifølge Havik (2018) innebærer bruk av ulike begreper og definisjoner at forståelsen blir påvirket, og kan medføre ulike aksept, sympati og håndtering av fraværet. Dette støttes av andre internasjonale forskere, som anser at merkelapper kan avgjøre hvordan praksisfeltet forstår utfordringene og hvilke tiltak som iverksettes (Elliot & Place, 2019). Dette kan indikere at det synes å være et behov for mer kunnskap ute i skoler om at fravær kan ha mange ulike årsaker. Det kan synes som om praksisfeltet kan være påvirket av det Pellegrini (2007) peker på som merkelapper, og at begreper har gitt et for stort inntrykk av at fraværet skyldes årsaker hos enkelteleven, og sett bort fra andre årsaker som skolemiljø (Pellegrini, 2007). Dette synes å samsvare sammen med funnene i denne oppgaven, hvor informantene beskriver at det synes særlig viktig at utfordringer med fravær kartlegges grundig for å finne frem til årsaker og opprettholdende faktorer. Kartleggingen bør skje gjennom et samarbeid mellom alle partene, skolene, eleven og de foresatte. Kartleggingen er en del av rammeverket som informantene bruker i sitt arbeid, og som de anser som viktig at skoler får økt kompetanse på å ta i bruk.

5.2.2. Kartlegging

Det synes derfor viktig å bruke begreper i skolen som er nøytrale, for så å kartlegge situasjonen for å finne frem til årsaker og tiltak (Pellegrini, 2007). Funnene i denne studien viser at kartlegging er noe som vektlegges sterkt av alle informantene som viktig i det systemrettede arbeidet for å forebygge og redusere skolefravær. Alle informantene viser til at de gjennomfører kartlegging av alle parter, både skole, elev og foresatte. Etter denne er det viktig å finne frem til individuelle tiltak som tar hensyn til det som kommer frem som utfordringer. Ifølge Havik (2018) er det avgjørende, at det kartlegges godt fordi det kan være mange ulike mange ulike årsaker til at en elev har fravær fra skolen. Amundsen & Møller (2020) peker på at dersom lærere får økt kunnskap om ulike årsaker, og det avsettes ressurser til god kartlegging, kan det unngås at de gir råd eller tiltak som kan forverre vanskene for eleven og familien. Kartlegging vektlegges sterkt av alle informantene og fra andre studier, og det synes nødvendig at støtteapparat og skoler får god kompetanse om dette. Det er grunn til å anta at dersom det er utviklet rutiner og verktøy for dette i et felles rammeverk, bør det bli en del av praksisen i skoler for å møte fravær på en god måte gjennom tidlig innstas.

Funnene viser at informantene beskriver det som viktig at kartleggingen kommer frem til tiltak som kan øke nærværet på skolen. De beskriver at dette synes å innebære noen tilrettelegginger som fremstår som gode alternativer for eleven, som tar utgangspunkt i det kartleggingen har vist som vanskelig. Dette kan være kortere dager en periode, tilrettelegging av lekser, enkeltfag eller redusere antall prøver og tester. Havik (2018) peker på at når det er gjennomført en grundig kartlegging synes det viktig å iverksette tiltak og en plan for oppfølging av disse. Ingul & Havik (2021) peker på at tiltakene bør ha fokus på tilrettelegginger som gjør at eleven kan være mer på skolen, fordi fravær fører ofte til økt fravær, og det anses som viktig å sikre et stabilt oppmøte så raskt som mulig.

Funnene i denne studien viser til at det er viktig at kartleggingen brukes som et grunnlag for å finne frem til tiltak. Det synes viktig at det i en periode legges til rette i skolen for de utfordringer som kartleggingen viser til. Informantene peker på at det synes viktig at skolen og lærere utøver fleksibilitet og anerkjenner de behov som den enkelte eleven kan ha for tilrettelegging. Ifølge Havik (2018) anses det viktig å forbedre den individuelle tilretteleggingen, både faglig og sosialt for å gi en økt opplevelse av trygghet, mestring og forutsigbarhet. Dette indikerer at et godt læringsmiljø, gode relasjoner og god kommunikasjon synes viktig for å forebygge fravær, samtidig som det er viktige tiltak for å redusere fravær. Det synes å være behov for å øke lærenes forståelse for at fravær kan ha sammensatte årsaker, og at de kan kreve individuelle tilrettelegginger. Det er grunn til å anta at dette kan være utfordrende for mange skoler og lærere. Det synes å kreve at det arbeides med økt kompetanse i form av kunnskap og forståelse samt at det kan kreve mer ressurser i perioder. Det synes svært viktig at det i arbeidet med kartleggingen og i iverksettingen av tiltak er et godt samarbeid mellom skole, elev, foresatte og støtteapparat.

5.3 Samarbeid

I offentlig rammeverk og i forskningslitteratur blir samarbeid sterkt vektlagt. Ifølge opplæringsloven skal opplæringen i norsk skole skje i samarbeid og forståelse med hjemmet, (Lovdata, 1998, §1-1). Det anses som særlig viktig med samarbeid mellom skole, elev, foresatte og støtteapparat i saker som handler om skolefravær (Havik, 2018). Dette samsvarer med de funn som kom frem i mitt datamateriale, som viser at samarbeid er noe som blir sterkt vektlagt av alle informantene. Denne delen vil drøfte funnene i oppgaven som omhandler samarbeid med eleven, foresatte og andre instanser.

5.3.1. Samarbeid med eleven

Barn og ungdom har ifølge barnekonvensjonen og opplæringsloven rett til et forsvarlig og individuelt tilpasset skoletilbud i en inkluderende skole, og det er viktig at barnets stemme blir hørt (Barneombudet, 2014). Det fremkommer tydelig i datamaterialet at alle informantene er svært opptatt av å vektlegge elevens stemme. De viser til rutiner for dette arbeidet, og at de vektlegger fleksibilitet og tar i bruk varierte metoder for å få tak i elevens synspunkter om egen situasjon. De viser til at dette synes viktig for å ivareta barnets beste, og det fremheves i sakkyndig vurdering. En sterk vektlegging av elevens stemme synes å være i tråd med og et resultat av et økt fokus på føringer og rettigheter som påpeker at det er viktig at barn får uttrykke sin mening (Forente nasjoner, 1989, artikkel 12). Det anses som særlig viktig at barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging blir sett, hørt og får medvirke (Nordahl et al., 2018, s. 237). Det anses derfor som svært viktig at dette blir så tydelig vektlagt av PPT, og at det er integrert i rutineene, og en viktig del av sakkyndig vurdering. Det synes viktig å vektlegge dette sterkt, for å få frem at ungdom bør få mulighet til å komme frem med hva som er vanskelig, og mulighet til å medvirke, for at det skal bli iverksatt riktig hjelp.

Informantene viser til at det kan være vanskelig å få tak i nettopp elevens stemme i skolefraværssaker, spesielt dersom utfordringene er blitt omfattende. Eleven kan være svært sårbar, og derfor er det viktig at de synes å vektlegge fleksibilitet og tid på å finne frem til elevens stemme. I tidligere undersøkelser har mange barn uttrykt at de ikke opplever å bli hørt eller får muligheten til å medvirke, og det anses som viktig at barnet blir hørt for å finne frem til barnets beste (Barneombudet, 2014). Dette indikerer at skoler og lærere bør få økt kunnskap om at elevens stemme synes svært viktig og at det kan være behov for å bruke ulike metoder og fleksibilitet for å få den frem. Arbeidet med å få frem elevens stemme synes å henge sammen med betydningen av en god relasjon, som kan gjøre det lettere å fange opp samt få frem hva eleven synes er vanskelig. Det indikerer at skoler og lærere bør bruke tid på å lage gode relasjoner samt vektlegge det å få tid til samtaler med elevene.

5.3.2 Samarbeidet med de foresatte

Amundsen & Møller (2020) påpeker at et godt samarbeid med hjemmet synes særlig viktig ved skolefraværsvansker, fordi problematikken kjennetegnes av ulike symptomer og sammensatte årsaker som kan variere fra elev til elev. Det synes derfor svært positivt at funnene i denne studien viser at informantene vektlegger samarbeidet med de foresatte som

viktig og positivt. Informantene uttrykker at de har stor forståelse for at det er vanskelig å være foresatt til et barn som ikke vil på skolen. De viser til at dersom de som fagfolk møter de foresatte med denne forståelsen, er de foresatte ofte svært glad for å få hjelp. De tror dette kan henge sammen med at de kommer inn som en nøytral part, som har fokus på å kartlegge, tilrettelegge og få satt i gang tiltak. Amundsen & Møller (2020) peker på at det er behov for at tiltak må planlegges i samarbeid med eleven selv og de foresatte og det understrekes som nevnt tidligere i lovverk og offentlig rammeverk at et skole- hjem samarbeid er viktig. Det synes særlig viktig dersom en elev er spesielt sårbar (Utdanningsdirektoratet, 2020, Barneombudet, 2014). Det synes derfor viktig å øke kunnskapen om betydningen av et samarbeid med de foresatte i skoler, og øke kompetansen på dette gjennom bruk av et rammeverk som fremhever dette. Dersom skolen har gode rutiner som inkluderer en tidlig kartlegging hvor alle parter involveres, kan det føre til at de foresatte kan oppleve at de i større grad blir hørt og tatt på alvor. Det kan bedre samarbeidet, og føre til at hjelpen blir bedre og kommer raskere i gang.

Informantene har erfaringer som tilsier at samarbeidet mellom skolen og de foresatte kan variere, og noen ganger bli vanskelig og krevende. De viste til erfaringer med at noen skoler var svært motivert, og opptatt av god kommunikasjon med de foresatte. Andre steder kunne det være vanskelig å få god nok forståelse, relasjon og endring av praksis, og de foresatte kunne ha inntrykk av at de maset, og ble lite hørt og forstått. Dette samsvarer med andre funn i studier, som viser til at foresatte kan savne informasjon fra skolen, de kan oppleve samarbeidsproblemer og oppleve at det ikke lyttes til (Amundsen & Møller, 2020). I en annen studie har lærere pekt på mange av de samme erfaringene, som at det kan være vanskelig å samarbeide når foresatte klager på skoletilbudet (Amundsen & Møller, 2020). Dette indikere at det kan synes viktig å synliggjøre at skolen som den profesjonelle part må tilrettelegge for et godt samarbeid. Det innebærer å vektlegge det å lytte til hva de foresatte opplever som vanskelig for deres barn, også dersom de er kritiske til skolen. Dette synes å være en forventning av skolen som organisasjon, og tråd med det offentlige rammeverket (Utdanningsdirektoratet, 2020).

Informantene i denne studien viste til at det kunne ha vært en rutine å melde fraværssaker til barnevernet tidligere, men at dette ikke er ansett som en rådende rutine nå. For å melde til barnevernet bør det være andre faktorer som tilsier omsorgssvikt, eller at de foresatte ønsker

dette, for eksempel for å få ulike tilbud om avlastning for familien eller søsken. Amundsen & Møller (2020) uttrykker at det kan føre til mistillit dersom skolen sender bekymringsmelding, og det skade samarbeidet som synes nødvendig for å kunne hjelpe barnet. I tillegg peker Amundsen & Møller (2020) på at det synes som om at lærere kan knytte årsaker til skolefraværet med faktorer hos eleven eller de foresatte, noe som kan gjøre samarbeidet vanskelig i møte med foresatte som mener at faktorene til fraværet ligger hos skolen. Funnene i denne studien tilsier at støtteapparat og skoler synes å ha fått noe økt kunnskap om at det kan være ulike årsaker til fraværet, og at de nødvendigvis ikke indikerer at det er noe galt med omsorgen i hjemmet eller eleven selv. Funnene i denne studien tyder på at støtteapparat og skoler viser en positiv utvikling i samarbeidet med de foresatte med hensyn til å unngå bekymringsmeldinger. Det kan gi grunn til å anta at det kan være en økt bevissthet om at skolefravær kan ha flere sammensatte årsaker.

5.3.3 Tverrfaglig samarbeid

Fraværssaker krever ofte et samarbeid med flere instanser i støtteapparatet. Skoler samarbeider i slike saker med PPT, skolehelsetjeneste, fastlege, spesialisthelsetjeneste og barneverntjeneste (Havik, 2018). I denne oppgaven viser funnene til noen varierende erfaringer med samarbeid med andre instanser. Samarbeidet mellom instansene synes i stor grad å være avhengig av de enkelte fagpersonene, og det finnes i liten grad etablerte rutiner for samarbeid. Informantene anser samarbeid som viktig, og synes det er viktig med flere perspektiver i saker som er omfattende. Samtidig kommer det frem at det er svært viktig at det oppnås en felles forståelse og retning for tiltakene, for å unngå motstridende råd og kaos for de foresatte og eleven. Dette synes å samsvare med andre funn, Amundsen & Møller (2020) peker på at mange foresatte ikke er fornøyd og mener at hjelpen ikke er god nok og ikke får barnet tilbake på skolen. Skoler og lærere uttrykker noe av det samme, og viser til erfaringer med at hjelpen kan variere, og at instansene fraskriver seg ansvar og skyver det tilbake på skolen (Amundsen, et.al, 2020).

Samtidig er det interessant at Amundsen & Møller (2020) viser til at foreldrene synes å være mer fornøyd dersom de har fått bistand fra flere tjenester samtidig, men opplever ikke at hjelpen er det som får barnet tilbake på skolen. Det er interessant at de foresatte synes mer fornøyd, når det er flere instanser involvert, mens skole og støtteapparat i studier av Amundsen, et.al (2020) og i denne synes å erfare det motsatte. Dette kan tolkes som at de

foresatte sterkt ønsker og har behov for hjelp, og når de får bistand fra flere instanser opplever de å bli tatt på alvor. Funnene i denne studien kan derimot tyde på at skole og støtteapparat opplever det som vanskelig å ivareta ulike instansenes råd, på en slik måte at det kan omsettes til en praksis som er mulig å gjennomføre. Amundsen & Møller (2020) peker på nettopp dette, fordi det kom frem i studien at de foresatte var mer fornøyde med flere instanser i saken, men de opplevde ikke at hjelpen hadde fått barnet på skolen. Ifølge Havik (2018) synes det viktig å få en felles forståelse for samme mål og at støtteamarbeidet blir koordinert. Amundsen et al. (2020) viser til at lærere etterlyser et mer helhetlig og koordinert støtteapparat som innebærer rolleavklaring og ansvarsfordeling samt kompetanse om skolefravær. Funnene i denne studien indikerer det samme og viser til et behov for at samarbeidet mellom instansene bør bli bedre, mer koordinert og føre til en praksis som gir eleven og de foresatte en god oppfatning og riktig hjelp. Det synes å være et behov for å etablere et mer fast samarbeid mellom ulike instanser med det formål å utarbeide rutiner for et mer koordinert samarbeid.

6.0 Oppsummering og avsluttende kommentarer

I dette masterprosjektet har formålet vært å søke data for å bidra til mer kunnskap om skolefravær. Undersøkelsen har tatt for seg offentlig rammeverk og forskningsgrunnlag om skolefravær og i lys av det undersøkt hva PP- rådgivere vektlegger ved hjelp av tre forskningsspørsmål innen tidlig innsats og forebygging, kompetanse om tiltak og samarbeid. Jeg skal nå oppsummere funnene som grunnlag for det samlede svaret på problemstillingen:

Hva vektlegger PP- rådgivere i det systemrettede arbeidet på ungdomstrinnet for å redusere skolefravær?

6.1 Hovedfunn

Informantene prioriterer skolefravær og det synes å foregå utviklingsarbeid i tjenestene i tråd med føringer og intensjoner om en PP- tjeneste som er tettere på praksisfeltet og en viktig del av laget rundt barna. Informantene vektlegger systemrettet arbeid med forebygging og tidlig innsats, på bakgrunn av et felles rammeverk utarbeidet i kommunen. Informantene anså det som en viktig oppgave å veilede skolene til å øke sin kompetanse på fravær. Rammeverket fungerer som et viktig verktøy i deres arbeid med å bistå skolene, og det er et mål at skolene skal ta dette i bruk i egen praksis. Det synes viktig å få fram betydningen av å forebygge og

sikre tidlig innsats ved systemrettet arbeid, fordi dette synes avhengig av hvordan skolene som system fungerer. Det synes viktig å avklare forventninger, roller og ansvar mellom instansene for å få et godt systemrettet arbeid i skolene. Et bedre systemrettet arbeid med fokus på forebygging og tidlig innsats i skoler, synes viktig for å kunne redusere skolefravær.

Informantene vektlegger at skolene som system har kompetanse og samarbeider om å skape gode læringsmiljø med fokus på trygghet, gode relasjoner og god tilpasset opplæring. Skoler bør ha kompetanse om skolefravær og betydningen av ulike begreper som brukes innen dette. Føring og avdekking av utfordringer med fravær er sentralt, og det synes viktig å få frem at årsaker kan være sammensatte og komplekse. Å gjennomføre en grundig kartlegging, synes å være en forutsetning for tidlig innsats og egnede tiltak. Kartleggingen må involvere alle parter og være et samarbeid mellom skole, elev og foresatte.

Funnene viser at informantene vektlegger samarbeid sterkt i sitt arbeid. Samarbeid med eleven og de foresatte synes å være av avgjørende betydning. Det anses som viktig med økt forståelse og fleksibilitet fra de profesjonelle aktørene, skole og fagfolk, i møte med sårbare elever og foresatte. Dersom en elev har utfordringer med fravær, synes det nødvendig å få til et godt samarbeid med elev og foresatte for å få eleven tilbake på skolen. Alle informantene anså det som viktig med samarbeid mellom instansene, men erfarte at det synes viktig å forbedre dette ved økt felles forståelse og bedre koordinert hjelp.

Formålet med denne masteroppgaven har vært å bidra med kunnskap om systematisk arbeid for å redusere skolefravær. Temaet hadde i utgangspunktet stor samfunnsmessig relevans, men synes å ha blitt enda mer relevant med tanke på pandemi som en inntil videre ukjent faktor for fenomenet skolefravær.

Oppgaven har tatt utgangspunkt i perspektivet til PP- rådgivere, som en viktig del av støtteapparatet rundt skoler og elever. Det har vært lærerikt å løfte frem dette perspektivet, for å få fram hva som synes viktig å vektlegge for å få til et godt systemrettet arbeid som kan redusere skolefravær. Det synes viktig å arbeide for å få en praksis i skole og støtteapparat som i økt grad kan forebygge og bidra til god tidlig innsats, slik at flere ungdommer slipper å streve med fravær og økt fare for på sikt å falle helt ut av skolen. Dette synes viktig for det enkelte barn og familien, men også for samfunnet.

Oppgaven fremhever hva som synes viktig å vektlegge for å kunne bidra til en bedre praksis i skoler og støtteapparat. Denne kunnskapen synes å ha stor spesialpedagogisk relevans for PP-rådgivere i deres arbeid med å bidra til god skoleutvikling i skoler, for å forebygge samt hjelpe flere elever som strever med fravær. Opplæringsloven slår fast at alle elever har rett til et trygt og godt skolemiljø som fremmer helse, trivsel og læring (Lovdata, 1998, §9A-2). Regjeringen forventer at skoler og støtteapparat følger opp elever med fravær, og kan komme til å forsterke dette med en tydeligere oppfølgingsplikt (NOU 2019:23, s. 225). Det synes derfor som svært relevant at det arbeides med å finne frem til en systematisk praksis som kan hjelpe elever bedre til å oppleve en inkluderende skole. En viktig forutsetning for å få til god inkludering, bør være at elevene er så mye som mulig på skolen.

Denne oppgaven ble gjennomført som en kvalitativ studie, med intervju som metode. Dette fordi jeg ønsket utfyllende kunnskap, med mulighet til kontakt med informantene i felten. Thagaard (2018) viser til at kontakt med deltakerne har betydning for utviklingen av data. Jeg reflekterte over valget av metode, og om en kvantitativ metode ville kunne bidratt med bedre kunnskap. Mitt valg ble tatt på bakgrunn av hva jeg ønsket å lære gjennom dette prosjektet. Jeg ønsket å få frem noe annet enn en oversikt over viktige verktøy å ta i bruk. Min interesse handlet om å finne frem til hva PP-rådgivere vektlegger, og hva de erfarer som muligheter og utfordringer i et slikt arbeid, som synes å være avhengig av samarbeid og refleksjoner med andre. Jeg kom derfor frem til at intervju ville være det som var mest hensiktsmessig for meg. I ettertid synes jeg at det har vært svært lærerikt, og har tilført meg ny kunnskap.

En svakhet ved valget, kan være at utvalget bare bygger på 4 informanter, og det kan dermed være vanskelig å si noe om dette er gyldig kunnskap for andre. Thagaard (2018) peker på at ved bruk av intervju som metode er det mulig å få innsikt i personers erfaringer og tanker. Det kan gi fylldige og omfattende kunnskaper om et fenomen, og essensen kan bidra til å flytte innholdet fra det subjektive til det mer generelle og gi ny kunnskap. Jeg håper at denne oppgaven kan bidra til innsikt om hva som synes viktig å vektlegge for PP-rådgivere og skoler, for å kunne arbeide frem en god praksis med tanke på å redusere skolefravær. Samtidig er jeg ydmyk for at det i utviklingsarbeid sjelden er et rett svar som er fasit, men at gode løsninger og praksis skapes sammen i samarbeid med andre.

6.2 Videre forskning

Dessverre ser det ut til at skolefravær er et økende problem, noe arbeidet med denne oppgaven har bidratt med å gi et økt inntrykk av. Temaet er noe jeg er svært opptatt av etter flere år i skolen, og i praksis som student hos PPT. Nå er jeg startet i ny jobb som PP-rådgiver og jeg mener denne oppgaven har vært lærerik og har tilført meg ny og viktig kunnskap. Forhåpentligvis vil denne kunnskapen og kompetansen bidra til at jeg kan hjelpe flere skoler med å forebygge fravær og gi god og tidlig hjelp til elever som strever og deres foresatte.

Det er flere områder, og alle kan ikke nevnes, som det synes viktig å kunne forske mer på for å finne frem til hvordan vi kan forebygge og hjelpe flere barn og unge før de utvikler et omfattende skolefravær. Oppgaven har gitt meg tro på at det er mye potensial i å drive med godt systemrettet arbeid i skoler og PPT, og det synes å være et økt behov for å finne frem til hva et mer strukturert samarbeid mellom flere ulike instanser kan tilføre praksisfeltet. I den forbindelse synes jeg det kunne vært interessant og forsket mer på betydningen av å opprette et fravær eller nærværsteam i en kommune og organiseringen av disse.

I denne sammenheng synes det i tillegg viktig med videre forskning på hvordan skolen som en viktig samfunnsinstitusjon fungerer for barn og unge. Mine informanter har vektlagt faktorer som et godt læringsmiljø, relasjoner og god tilrettelegging. Det har gitt grobunn for noen refleksjoner rundt hvordan dette arbeides med i skoler, og hvilke rammebetingelser skolen har i sitt arbeid. Har skolen fått et økt press om faglige resultater, som fører til at de voksne strever med å klare å ivareta alle de ulike forventninger og krav som dette innebærer? Kan dette gå utover arbeidet med miljø og relasjoner, noe som fører til at til at mange barn og unge ikke finner sin plass i skolen? Skolen synes å ha en avgjørende rolle for at barn skal utvikle seg til trygge samfunnsborgere som mestrer sine liv, og at en økende mengde barn strever og ikke kommer til skolen er alvorlig. Forebygging av fravær bør prioriteres høyt, og det synes viktig å forske videre på dette i en større sammenheng med den generelle utviklingen i samfunnet, og politikktutformingene som påvirker livet og skoledagene til barn og unge.

Figurliste

Figur 1 Response to Intervention (Kearney & Graczyk, 2013, s. 5) side 14

Referanseliste

- Amundsen, M.L (2019) Når skolen svikter. *Psykologi i kommunen 2019(6)* Hentet fra: [Når skolen svikter \(utdanningsforskning.no\)](#)
- Amundsen, M.L& Møller, G. (2020)) Hvordan opplever foresatte til elever som strever med skolevegring møtet med skole og hjelpeapparat? *Psykologi i kommunen 2020(4)*
[Fagfellevurdert: Hvordan opplever foresatte til elever som strever med skolevegring møtet med skole og hjelpeapparat? / Psykologi i kommunen nr. 4 2020 - Temanummer: Skolevegring \(psykisk-kommune.no\)](#)
- Amundsen, M.L, Herrebrøden, M., Mjøberg, A.G, Rosenberg, C. (2020) Skolens møte med elever som strever med skolevegring. *Psykologi i kommunen 2020(2)* Hentet fra: [Fagfellevurdert: Skolens møte med elever som strever med skolevegring / Psykologi i kommunen nr. 2 2020 \(psykisk-kommune.no\)](#)
- American Psychiatric Association (APA) (2013): Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (5th ed. Rev.) Washington, DC.
- Forente nasjoner. (1989) FNs konvensjon om barnets rettigheter: Vedtatt av De Forente Nasjoner den 20. november 1989; Ratifisert av Norge den 8. januar 1991(Rev. oversettelse mars 2003 med tilleggsprotokoller) Barne- og familiedepartementet. Hentet fra: [178931-fns_barnekonvensjon.pdf \(regjeringen.no\)](#)
- Befring, E. (2010). *Forskningsmetode med etikk og statistikk* (2.utg.). Samlaget
- Barneombudet. (2017) Barneombudets fagrapport 2017. Uten mål og mening. Elever med spesialundervisning i grunnskolen. Barneombudet. Hentet fra: [«Uten mål og mening?» - om spesialundervisning i norsk skole – Barneombudet](#)
- Braun V. & Clarke V. Thematic analysis. I: *APA handbook of research methods in psychology, Vol 2: Research designs: Quantitative, qualitative, neuropsychological, and biological*. American Psychological Association; 2012:57-71. doi:10.1037/13620-004

- Crotty, M. (1998). *The Foundations of Social Research: Meaning and Perspective in the Research Process*. Thousand Oaks, CA, USA: SAGE Publications Inc.
- Elliot E.G & Place, M. (2019) Practitioner review: School refusal: developments in conceptualisation and treatment since 2000. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 60 (1), 4-15.
- Falch, T., Johannesen A.B & Strøm, B. (2009) *Kostnader av frafall i videregående opplæring*. Senter for økonomisk forskning. NTNU Hentet fra: [Kostnader av frafall i videregående opplæring. \(bufdir.no\)](#)
- Gilje, N. og Grimen H. (1993). *Samfunnsvitenskapelige forutsetninger: Innføring i samfunnsvitenskapenes vitenskapsfilosofi*. 2.utg. Oslo: Universitetsforlaget.
- Havik, T. (2015) Implementering av forebyggende tiltak mot skolevegring. I P. Roland & E. Westgård (Red.), *Implementering: Å omsette teorier, aktiviteter og strukturer i praksis* (s.151-168). Universitetsforlaget.
- Havik, T. (2018) *Skolefravær. Å forstå og håndtere skolefravær og skolevegring* (1. utg.). Gyldendal Akademisk.
- Havik, T. (2019) Skolerelatert stress og skolevegring- det sosiale aspektet ved skolen. I E. Bru & P. Roland (Red.), *Stress og mestring i skolen* (s.125- 146). Fagbokforlaget.
- Havik, T. (2020) Når skolefravær blir et problem. *Utdanningsnytt.no* Hentet fra: [Når skolefravær blir et problem \(utdanningsnytt.no\)](#)
- Havik, T., Bru, E., & Ertesvåg, S.K. (2014) Parental perspectives of the role of school factors in school refusal. *Emotional and Behavioural Difficulties* 19 (2), 131-153. Hentet fra: <https://doi.org/10.1080/13632752.2013.816199>
- Havik, T., Bru, E., & Ertesvåg, S.K. (2015) Assessing reasons for school non-attendance. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 59(3), 316-336. Hentet fra: <https://doi.org/10.1080/00313831.2014.904424>
- Haug, P. (2021) *Spesialundervisning: Ei innføring*. Det Norske Samlaget.

- Hernes, G. (2010) *Gull av gråstein. Tiltak for å redusere frafall i videregående skole.* (Fafo-rapport 2010:03) Hentet fra: [20147.pdf \(fafo.no\)](#)
- Hesselberg, Finn & Tetzchner, Stephen von (2016) *Pedagogisk - psykologisk arbeid.* Oslo: Gyldendal akademisk.
- Heyne, D., Gren- Landell, M., Melvin, G., Gentle-Genitty, C., Differentiation Between School Attendance Problems: Why and How? *Cognitive and Behavioral Practice*, 26, 8-34.
- Holst- Jæger, J. (2018) Tett på i arbeidet for inkluderende, likeverdig og tilpasset opplæring: PP- tjenesten som en aktiv bidragsyter i arbeidet for barn og unge. I B. Johannessen & T. Skotheim (Red.), *Barn og unge i midten: Tverrfaglig og tverretattlig arbeid i barn og unges oppvekst* (s. 173-206). Gyldendal Akademisk.
- Ingul, J.M. & Havik, T. (2021) Tidlig intervensjon ved skolevegring. *Bedre skole 2021* (2) Hentet fra: [Tidlig intervensjon ved skolevegring \(utdanningsforskning.no\)](#)
- Ingul, J.M., Havik, T., Heyne,D (2019) Emerging School Refusal: A School- Based Framework For Identifying Early Signs and Risk Factors *Cognitive and Behavioral Practice*, 26, 46-62.
- Jakhelln H. & Møller, J. (2019). Retten i skolen- styring og sikring. I K. Andenæs, & J. Møller (Red.), *Retten i skolen: Mellom pedagogikk, Juss og politikk.* (2. opplag, s. 29 -41). Universitetsforlaget.
- Kearny, C. A. (2008a) An interdisciplinary model of School Absenteeism in Youth to inform Professional Practice and Public policy. *Educational Psychology Review* 20, 257- 282. Hentet fra: [An Interdisciplinary Model of School Absenteeism in Youth to Inform Professional Practice and Public Policy | SpringerLink](#)
- Kearny, C. A. (2008b) *Helping School Refusing Children their Parents. A guide for school-based professionals.* Oxford University Press.
- Kearny, C. A. (2008c) School absenteeism and school refusal in youth: A contemporary review. *Clinical Psychology Review*, 28, 451 – 471.
- Kearny, C. A. & Graczyk, P. (2014) A Response to Intervention Model to Promote School Attendance an Decrease School Absenteeism. *Child Youth Care Forum* (43):1-25.

Kleven, T.A & Hjordemal, F.R. (2018) *Innføring i pedagogisk forskningsmetode: en hjelp til kritisk tolkning og vurdering* (3. utg). Fagbokforlaget.

Utdannings- og forskningsdepartementet. (2006). Kunnskapsløftet: Reformen i grunnskole og videregående utdanning. Hentet fra: [KunnskapsløftetB.indd \(regjeringen.no\)](#)

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009) *Det kvalitative forskningsintervju* (2.utg) Gyldendal Norsk Forlag AS.

Lov om barnehager. (2005) *Lov om barnehager* (Barnehageloven, LOV-2005-06-17-64). Lovdata. Hentet fra: [Lov om barnehager \(barnehageloven\) - Lovdata](#)

Lekang, T. & Moen, T. (2021) *Tilpasset opplæring og tidlig innsats*. Universitetsforlaget.

Markussen, E., Daus, S. & Hovedhaugen, E. (2020) *Fra 16 til 30. Om utdanning, jobb og inntekt for 9341 unge fra Østlandet, 14 år etter at de gikk ut av tiende klasse i 2002*. Oslo: NIFU, rapport 2020:2. Hentet fra: [Fra 16 til 30 : Om utdanning, jobb og inntekt for 9341 unge fra Østlandet, 14 år etter at de gikk ut av tiende klasse i 2002 \(unit.no\)](#)

Midthassel, U.V, Bru, E., Ertesvåg, S.K. & Roland, E. (2011) *Tidlig intervensjon og systemrettet arbeid for et godt læringsmiljø*. Universitetsforlaget.

Meld. St. 6 (2019-2020) Tett på- tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO. Kunnskapsdepartementet. Meld. St. 6 (2019–2020) (regjeringen.no) Hentet fra: [Meld. St. 6 \(2019–2020\) \(regjeringen.no\)](#)

Nordahl, T., Dyssegård, C.B, Hennestad, B.W, Johnsen, T., Martinsen, J., Paulsrud, P., Persson, B. Vold, E.K. & Wang, M.V. (2018) *Inkluderende fellesskap for barn og unge. Ekspertgruppen for barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging*. Fagbokforlaget

Norsk senter for forskningsdata, (desember -2021) Fyll ut meldeskjema for personopplysninger. Hentet fra: [Fyll ut meldeskjema for personopplysninger | NSD](#)

NOU 2003:16. (2003) *I første rekke: Forsterket kvalitet i en grunnopplæring for alle*. Utdanning og forskningsdepartementet. Hentet fra: [NOU 2003 - nr.16 \(regjeringen.no\)](#)

- NOU 2019: 23. (2019). *Ny opplæringslov*. Kunnskapsdepartementet. Hentet fra: [NOU 2019: 23 \(regjeringen.no\)](#)
- Nyeng, F. (2012) *Nøkkelbegreper i forskningsmetode og vitenskapsteori*. Bergen. Fagbokforlaget
- Opplæringsloven. (1998) *Lov om grunnskolen og den videregående opplæringa* (LOV-1998-07-17-61). Lovdata. Hentet fra: [Lov om grunnskolen og den videregående opplæringa \(opplæringslova\) - Lovdata](#)
- Pellegrini, D.W. (2007). School non- attendance. Definitions, meanings, responses, interventions. *Educational Psychology in Practice*, 23 (1), 63-77.
- Postholm, M. B. (2010) *Kvalitativ metode. En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasesstudier* (2. utg.). Universitetsforlaget.
- Simonsen, R.B. (2021) Prosjektskisse (Eksamensoppgave- Ped 3055) Universitetet i Tromsø.
- Statistisk sentralbyrå (2018, 25.april) *Karakterer og grunnskolefravær kan påvirke fraværet i videregående*. Hentet 04.02.22: [Karakterer og grunnskolefravær kan påvirke fraværet i videregående - SSB](#)
- St.meld.nr 30 (2003-2004) *Kultur for læring*. Oslo: Utdannings- og forskningsdepartementet. Hentet fra: [St.meld. nr. 30 \(2003–2004\) \(regjeringen.no\)](#)
- Thagaard, T. (2018) *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitative metoder* (5. utg.). Fagbokforlaget.
- Utdanningsdirektoratet. (29.08.2017a) *Hva gjør PP- tjenesten?* Hentet fra: [Hva gjør PP- tjenesten? \(udir.no\)](#)

Utdanningsdirektoratet. (29.08.2017b) *SEVU- PPT*. Hentet fra: [SEVU-PPT Nett | En åpen, nettbasert læringsressurs for PP-tjenesten \(sevuppt.no\)](https://sevuppt.no)

Utdanningsdirektoratet. (09.09.2020a) *Forebygging og oppfølging av fravær*. Hentet fra: [Forebygging og oppfølging av fravær \(udir.no\)](https://udir.no)

Utdanningsdirektoratet. (09.09.2020b) *Hva sier forskning om fravær og nærvær i skolen*. Hentet fra: [Hva sier forskning om fravær og nærvær i skolen? \(udir.no\)](https://udir.no)

Utdanningsdirektoratet. (13.06.2020c) *Samarbeid mellom hjem og skole*. Hentet fra: <https://www.udir.no/kvalitet-og-kompetanse/samarbeid/samarbeid-mellom-hjem-og-skole/>

Verdens helseorganisasjon. (2019). *Den internasjonale statistiske klassifikasjonen av sykdommer og beslektede helseproblemer* (10. utg.) Direktoratet fra e- helse. Hentet fra: [Kodeverket ICD-10 \(og ICD-11\) - ehelse](https://www.who.int/classifications/icd)

Vedlegg 1

Vil du delta i forskningsprosjektet

PPT og systemrettet arbeid for å redusere skolefravær

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å finne frem til hvordan systemrettet arbeid kan forebygge og redusere fravær.

Formål

Dette forskningsprosjektet er et mastergradsprosjekt i spesialpedagogikk og skal ende opp i en masteroppgave. Formålet er å finne frem til kunnskap hos PPT- rådgivere om hvordan en kan jobbe systematisk for å forebygge og redusere fravær på ungdomstrinnet. Problemstillingen for prosjektet er: Hva vektlegger PPT- rådgivere i det systemrettede arbeidet på ungdomstrinnet for å redusere skolefravær? I forskningsspørsmålene ønsker jeg å analysere hva PPT- rådgivere vektlegger innenfor områdene tidlig innsats, samarbeid, kompetanse og tiltak.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

UIT Norges arktiske universitet er ansvarlig for prosjektet. Studieprogramleder og faglig ansvarlig: Mirjam Harkestad Olsen. Veileder Trond Lekang, ved Nord Universitet. Student Renee Simonsen.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Jeg ønsker å intervju PPT- rådgivere som jobber med dette i praksis. Det vil bli gjennomført individuelle intervju med 3- 4 informanter, fortrinnsvis ved ulike PPT- kontor.

Hva innebærer det for deg å delta?

Jeg har valgt intervju som forskningsmetode. Hvis du velger å delta, vil et intervju med deg ta ca. 45. min- 1 time. Intervjuet vil bli gjennomført enten via videomøte eller personlig møte på egnet sted. Det vil bli benyttet lydopptak og tatt notater under intervjusamtalen. Opptaket vil bli transkribert etter intervjuet er gjort og lydopptaket slettet. Det er bare student og veileder som vil ha tilgang til lydopptaket. I utskriften av intervjuet vil alle opplysninger som kan identifisere deltakeren bli anonymisert.

Det er frivillig å delta.

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene anonymisert og konfidensielt i samsvar med personvernregelverket.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Alle deltagere vil bli anonymisert i masteroppgaven, som etter planen vil være godkjent innen utgangen av juni 2022 eventuelt senest desember 2022.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra UiT- Norges arktiske universitet har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- å protestere
- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer eller å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- UiT- Norges arktiske universitet ved Mirjam Harkestad Olsen, e- post: mirjam.h.olsen@uit.no, tlf: 4778450465
- Veileder Trond Lekang, e- post: trond.lekang@nord.no, tlf: 41302460
- Student Renee Simonsen, e-post: renee.nilsen1@gmail.com, tlf 99520588

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Trond Lekang

Prosjektansvarlig og veileder

Renee Simonsen

Student

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet PPT og systemrettet arbeid for å redusere skolefravær, og har fått anledning til å stille spørsmål.

Jeg samtykker til å delta i forskningsintervju og til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 2

Intervjuguide

Spørsmålene til deltakerne i intervjuet er knyttet til hovedtemaene i oppgaven:

1. Innledende opplysninger

1.1 Alder og kjønn

1.2 Hvilken utdanning, yrkesbakgrunn og ansiennitet har du?

1.3 Hvordan er din PP- tjeneste organisert (interkommunalt, kommunalt, tjenestested på skoler m.m)

2. Forebygging og tidlig innsats

2.1 Hvordan opplever du nå- situasjonen som gjelder fravær i skolene hvor du arbeider/ arbeider sammen med?

2.2 Hvordan vektlegger egen PP- tjeneste systemrettet arbeid med fravær på ungdomstrinnet?

2.3 Hvordan vektlegger skolene hvor du arbeider/ arbeider sammen med, arbeid for å redusere fravær og har de målsetninger for arbeidet?

2.4 Hvordan kan systemarbeid om dette videreutvikles med tanke på forebygging og tidlig innsats for å redusere fravær?

2.5 Er det noen modeller som er utgangspunkt for ulike tiltak på ulike nivå f.eks. etter tankegangen til modellen Response to Intervention?

3. Kompetanse og tiltak

3.1 Hvordan vurderer du kompetansen til egen PP- tjeneste om systemrettede tiltak for å redusere fravær?

3.2 Hvordan vurderer du skolenes kompetanse om dette? Hva kan gjøres for å utvikle denne kompetansen?

3.3 Hvilke rutiner finnes for kartlegging av fravær- før tiltak iverksettes? (For eksempel systematisk fraværsregistrering, oversikt over risiko/ beskyttelsesfaktorer som SRAS-R elev/ foreldreversjon, maler for samtale med elev/ foreldre og skole)

3.4. Hvilke tiltak har du erfaring med at benyttes for å redusere fravær? (For eksempel konkrete avtaler om hvem som har regelmessig kontakt med hjemmet, konkrete planer som en trappetrinnsmodell for gradvis opptrapping av nærvær, tilrettelegging som bruk av makker/ læringspartnere etc.)

3.5 I hvilken grad kommer du/ egen PP- tjeneste med egne systemrettede tiltak og satsinger som dere ønsker at skolen bør arbeide med? (For eksempel nærværsteam, tiltakstrapp og systematisk oversikt/ kartlegging over fravær, m.m)

4. Samarbeid

4.1 Hvordan fungerer arbeidet som veileder for utvikling av det systemrettede arbeidet om fravær i skolene? Dette med tanke på det todelte mandatet og PP- tjenestens rolle i utviklings og forbedringsarbeid i skoler.

- a. Hvordan kommer du som PP- rådgiver i posisjon og får legitimitet og handlingsrom?
- b. Fins det faste strukturer for samarbeid?
- c. Hvilke roller og arbeidsoppgaver bør PP- rådgiver/ tjeneste ha i dette arbeidet?
- d) Hvordan arbeider du som PPT- rådgiver med å vektlegge systemrettet arbeid med dette?

4.2 Hvordan er samarbeidet med foresatte? Hvordan vil du beskrive samhandlingsprosessene?

4.3 Hvordan er samarbeidet med eleven, er det rutiner for å sikre elevens stemme?

4.4 Hvordan vektlegges betydningen av et tverrfaglig samarbeid i dette arbeidet? Hvilke instanser og hvordan bør et slikt tverrfaglig samarbeid organiseres?

5. Andre spørsmål

5.1 Er det noe annet du ønsker å si?

Vedlegg 3

L.L.U.L.L.U.L.L. .L.L.L

1v1e1aesKJema rar aenana11ng av pers. _____ rnrger

NORSK SENTER FOR FORSKNINGSDATA

Vurdering

Referansenummer

706078

Prosjekttittel

PPT og systemrettet arbeid for å redusere skolefravær

Behandlingsansvarlig institusjon

UiT Norges Arktiske Universitet/ Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning/ Institutt
•--' lærerutdanning og pedagogikk

Prosjektansvarlig (vitenskapelig nsatt/veileder eller stipendiat)

Mirjam Harketad Olsen, mirjam.h.olsen@uit.no, tlf: 4778450465/77620900

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Renee Simonsen, renee.nilsenl@gmail.com, tlf: 99520588

Prosjektperiode

15.01.2022 - 30.12.2022

Vurdering (1)

24.01.2022 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen vil være i samsvar med personvernlovgivningen,

så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet den 24.01.2022 med vedlegg.
Behandlingen kan starte.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige personopplysninger frem til 30.12.2022.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 nr. 11 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse, som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake.

For alminnelige personopplysninger vil lovlig grunnlag for behandlingen være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 a.

PERSONVERNPRINSIPPER

L:S.U.L.L.U.L.L. J.L::JL

1V1e1□esKJema ror oenano11ng av personopp1ysninger

Vi vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen:

- om lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet.

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Vi vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18) og dataportabilitet (art. 20).

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

Vi legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må prosjektansvarlig følge interne retningslinjer/rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til oss ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilken type endringer det er nødvendig å melde:

<https://www.nsd.no/personverntjenester/fulle-ut-meldeskjema-for-personopplysninger/melde-endringer-i- , meldeskjerna>

Du må vente på svar fra Personverntjenester før endringen gjennomføres.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

Personverntjenester vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Kontaktperson hos Personverntjenester: Simon Gogl Lykke til med **prosjektet!**

